

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Jan Lapáček

**Trestněprávní nástroje boje s organizovaným
zločinem**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 4. 12. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 158 329 znaků včetně mezer.

Jan Lapáček

V Praze dne 4. 12. 2021

Poděkování

Na tomto místě bych rád předně poděkoval JUDr. Jiřímu Mulákovi, Ph.D. za jeho vstřícnost a ochotu při vedení této práce, ale rovněž i za jeho odbornou zpětnou vazbu, cenné rady a připomínky, které mi v průběhu jejího psaní poskytoval. Poděkování patří také mé rodině a nejbližším přátelům za jejich neutuchající podporu v průběhu celého studia.

Obsah

ÚVOD	6
1. Vývoj a definice organizovaného zločinu	9
1.1. Stručná historie euroamerického organizovaného zločinu.....	9
1.1.1. Zrod organizovaného zločinu a jeho vývoj ve Spojených státech.....	9
1.1.2. Organizovaný zločin v České republice a Evropské unii.....	12
1.2. Vymezení pojmu.....	16
1.2.1. Kriminologické vymezení.....	16
1.2.2. Normativní vymezení.....	20
1.2.2.1. Organizovaná zločinecká skupina.....	22
1.2.2.2. Organizovaná skupina.....	25
1.2.2.3. Terorismus a teroristická skupina.....	26
2. Vybrané nástroje boje s organizovaným zločinem	29
2.1. Nástroje hmotněprávní.....	29
2.1.1. Účast na organizované zločinecké skupině a asperace trestu odnětí svobody pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny	29
2.1.1.1. Účast na organizované zločinecké skupině.....	29
2.1.1.2. Asperace trestu odnětí svobody pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny.....	32
2.1.2. Trestní odpovědnost právnických osob.....	36
2.1.2.1. Úvod do veřejnoprávní odpovědnosti právnických osob.....	36
2.1.2.2. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a jeho kritika.....	38
2.2. Nástroje procesněprávní.....	41
2.2.1. Prostorové odposlechy.....	43
2.2.1.1. Povolování prostorových odposlechů.....	44
2.2.1.2. Přípustnost při poradách soudů.....	45
2.2.1.3. Zachycení komunikace mezi obžalovaným a obhájcem.....	46
2.2.1.4. Využití prostorových odposlechů v jiném trestním řízení.....	47
2.2.2. Použití agenta.....	49
2.2.2.1. Agent ve hmotném a procesním právu.....	50

2.2.2.2. Agent provokatér.....	51
2.2.2.3. Agent „Mr. Big”.....	53
2.2.3. Spolupracující obviněný.....	54
2.2.3.1. Podmínky a konsekvence označení za spolupracujícího obviněného.....	55
2.2.3.2. Rozpor spolupracujícího obviněného se zásadami kontinentálního trestního procesu.....	57
2.2.3.3. Kontroverze institutu spolupracujícího obviněného a jeho užití v praxi.....	59
3. Mezinárodní spolupráce ve věcech trestních.....	61
3.1. Mezinárodní smlouvy a unijní legislativa.....	61
3.2. Instituce mezinárodní spolupráce ve věcech trestních.....	63
3.2.1. Úřad evropského veřejného žalobce.....	63
3.2.2. Evropská justiční síť a Eurojust.....	64
3.2.3. Interpol a Europol.....	65
ZÁVĚR.....	67
SEZNAM ZKRATEK.....	70
PRAMENY.....	71
ABSTRAKT.....	79
KLÍČOVÁ SLOVA.....	79
ABSTRACT.....	80
KEY WORDS.....	80

Úvod

Organizovaný zločin je záležitostí, která již takřka po staletí prorůstá společností bez ohledu na to, zda se jedná o společnost vyspělou či rozvojovou. Nevyhýbá se žádným zeměpisným šířkám, ani společenským vrstvám. Postupem času se sice mění složení skupin, které jej páchají, povaha činů, které jsou jeho náplní i způsoby jejich provedení, ale neměnnou konstantou v čase zůstávají závažné následky ve všech oblastech, kterých se dotýká. Organizovaný zločin není tedy pouze kriminologickým pojmem, jedná se o fenomén, který zasahuje do ekonomiky, politických kruhů, do justičního prostředí a zkrátka všude tam, kde z jeho páchání mohou pachatelé potenciálně profitovat.

Předkládaná práce ve své první části pojednává o kořenech organizovaného zločinu v prostředí Severní Ameriky a Evropy. Sleduje jeho evoluci v čase od prvopočátků, přes jeho postupný vývoj, až po dnešní stav, kdy se jedná o velmi komplexní a často sofistikovaný systém páchání majetkové kriminality, drogové kriminality, kyberkriminality, korupce a dalších trestných činů, jejichž společným jmenovatelem je právě systematičnost a organizovanost provedení. V návaznosti na to se práce zabývá i charakteristickými znaky organizovaného zločinu a skupin, které jej páchají, a to jak z pohledu kriminologického, tak z pohledu právního. V neposlední řadě uvádí také kriminologické a právní srovnání organizovaného zločinu s terorismem.

Stěžejní částí předkládané práce je pak její druhá část o konkrétních hmotněprávních a procesněprávních nástrojích boje s organizovaným zločinem. Jedná se v obou případech o vybrané instrumenty, jelikož vyčerpávající zpracování všech trestněprávních nástrojů boje s organizovaným zločinem dalece přesahuje možnosti této diplomové práce. Vybrány tak byly předně instituty, které jsou pro potírání organizovaného zločinu specifické a dále také ty, jejichž úprava je do jisté míry kontroverzní, nová nebo naopak v českém právním řádu absentuje a v odborných kruzích je diskutováno o jejím přijetí a jeho potenciálních dopadech.

Ve hmotněprávní části, která pojednává o účasti na organizované zločinecké skupině, zpřísnování ukládaných trestů pro pachatele trestných činů spáchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny a trestní odpovědnosti právnických osob, se jedná o instituty, k jejichž zavedení se Česká republika zavázala v rámci mezinárodních společenství, případně jde o dílčí reakce zákonodárce na závažnost organizované kriminality a způsob jejího páchání. K jasnému vymezení institutu a

analýze zákonných požadavků pro jeho aplikaci vždy přistupuji s co možná nejaktuálnějšími stanovisky odborné veřejnosti, pokud možno různých názorových proudů. Po uvedení a sumarizaci existující zákonné úpravy, případně i její kritiky, přistupuji k úvahám de lege ferenda, které vycházejí opět buď z úvah jednotlivých odborníků v dané oblasti, anebo z komparací s právní úpravou stejného nebo obdobného institutu v zahraničních právních řádech. Hmotněprávní nástroje v podobě trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině a zavedení trestní odpovědnosti právnických osob jsou pak doplněny i o související aktuální statistická data, kdy je v konečném důsledku mým záměrem řeči čísel podpořit jeden či druhý názorový proud nebo poukázat na (ne)efektivitu současné právní úpravy.

V procesněprávní části pojednání o jednotlivých nástrojích boje s organizovaným zločinem se pak předkládaná práce zaměřuje na relativně úzký okruh institutů, zejména na operativně pátrací prostředky a spolupracujícího obviněného. Ve všech případech se jedná o témata nejen aktuální, ale i velmi kontroverzní, která výhledově s přijetím nového trestního řádu, dle mého názoru, takřka jistě doznají větších či menších změn. Prostorové odposlechy, použití agenta i spolupracující obviněný jsou totiž nástroji, při jejichž využití nevyhnutelně dochází ke konfliktu veřejného zájmu na potírání organizované trestné činnosti a individuálními právy osob, proti nimž je trestní řízení vedeno. To je většinou dáno právě vysokou sofistikovaností dnešního organizovaného zločinu a z toho vyplývající důkazní nouze orgánů činných v trestním řízení, které se musí uchýlit k využívání těchto velmi ofenzivních vyšetřovacích metod. U každého z rozebíraných institutů se tedy snažím, opět na základě odborných názorů, doplněných o některá statistická data a recentní judikaturu, poskytnout svůj pohled na danou problematiku a krátce pojednat o možných úpravách existujících institutů nebo poskytnout možnou alternativu v podobě institutů využívaných v zahraničí.

Závěrečná část předkládané práce, jejíž náplní je mezinárodní spolupráce ve věcech trestních, reflektuje narůstající úroveň přeshraniční organizované kriminality a čistě deskriptivním způsobem se věnuje mezinárodním závazkům České republiky v oblasti boje s organizovaným zločinem, europeizaci trestního práva i unijním a mezinárodním institucím, které usnadňují objasňování a vyšetřování organizované kriminality.

Vybraná dílčí témata této práce, ačkoliv se jistě nejedná o zpracování komplexní, se ve své celistvosti tedy snaží přiblížit spektrum nástrojů boje proti organizovanému zločinu od samotné trestní odpovědnosti, přes procesní postupy až po otázku sankcionování. Jednotlivé nástroje jsou pak konfrontovány se svými ústavními a zákonnými limity a zároveň je naznačen jejich možný další vývoj.

1. Vývoj a definice organizovaného zločinu

Americký prezident Lyndon B. Johnson jednou prohlásil, že organizovaný zločin není ničím, než partyzánskou válkou proti společnosti. Jakkoliv výstižně tato věta zní, tak organizovaný zločin je na každý pád jevem komplexním. Organizovaný zločin je stále přítomnou a bolestivou součástí naší společnosti, ačkoliv se jeho atributy v čase vyvíjí či mění. K jeho co možná nejúplnějšímu pochopení a pojednávání o nástrojích trestního práva v boji s ním je tedy zapotřebí znát jeho definiční znaky, historii i současnost.

1.1. Stručná historie euroamerického organizovaného zločinu

Existence organizovaného zločinu není ani v nejmenším záležitostí posledních desítek, ba ani posledního sta let. V různých podobách se lidstvo s tímto fenoménem potýká již po staletí. Vzhledem k tomu, že cílem této práce je pojednávat primárně o tématech právních či kriminologických a nikoliv historických, dovolím si omezit se v této kapitole především na prvopočátky organizovaného zločinu, jeho vývoj ve Spojených státech a následně na vývoj v českém prostředí, potažmo v prostředí Evropy.

1.1.1. Zrod organizovaného zločinu a jeho vývoj ve Spojených státech

Ačkoliv počátky organizované kriminality těžko zpětně konkrétně určíme, lze využít dnešních měřítek k tomu, aby za takovou byly některé jevy minulosti označeny. Například Knox uvádí, že určité formy gangů a skupin mající alespoň některé z parametrů, které dnes považujeme za organizovaný zločin, se vyskytují zhruba čtyři stovky let. Právě před čtyřmi stovkami let byly v anglickém Londýně zaznamenány zločinné živly v podobě skupin, které si říkaly Dead Boys, Blues nebo třeba Nickers. Tyto bandy terorizovaly město, páchaly majetkovou trestnou činnost a měly potyčky mezi sebou i s policií. Aby se vzájemně rozlišili, nosili různobarevné mašle.¹ Možná s trochou nadsázky pak prvopočátky organizovaného zločinu na americkém kontinentu popisuje Albanese, když aplikací dnešní terminologie vyvozuje, že prvními organizovanými kriminálníky

¹ ETTER, Gregg. KNOX, George. SMITH, Carter. *Gangs & Organized Crime*. New York; London: Routledge, Taylor & Francis Group. 2019. ISBN: 978-1-138-61477-2. str. 3

byli evropští osadníci, kteří se systematicky vyhýbali placení daní a podpláceli úředníky koloniálních velmocí výměnou za protislužby či jistoty.²

O mnoho jasnější kontury organizovaného zločinu vykazovalo v 17. a 18. století pirátství. Piráti byli, už z podstaty své činnosti, která vyžadovala vysokou úroveň koordinace, hierarchicky organizováni. Na vrcholu této struktury stála jasná autorita, která měla v aktivitách skupiny konečné slovo. Pirátské skupiny vykazovaly také další vlastnosti charakteristické pro zločinecké organizace. Loupeže, krádeže, drancování a užívání násilí jim byly živobytím a samotná skupina existovala bez ohledu na své jednotlivé členy. Jinými slovy vykazovala prvek permanence tím, že v případě personálních ztrát obnovovala svou členskou základnu.³

Považujeme-li za pomyslnou kolébku organizovaného zločinu pirátství 17. a 18. století, pak lze bez větších pochyb označit období po průmyslové revoluci, konkrétně druhou polovinu 19. století, za období dospívání. V té době začaly na severovýchod USA proudit miliony živořících imigrantů, převážně z Evropy. Stejným směrem se vydalo také množství afroameričanů z jižní části federace, jednak díky konci občanské války a zrušení otroctví, ale také kvůli segregačnímu zákonodárství, tzv. Jim Crow⁴ laws. Vzhledem k této demografické struktuře a finanční deprivaci nově příchozích obyvatel vznikaly etnicky či národnostně homogenní gangy, které se zaměřovaly převážně na majetkovou trestnou činnost, zejména pak krádeže, loupežná přepadení nebo vydírání. Mezi prvními se zrodily gangy irské, následované německými, židovskými a italskými⁵.

² ALBANESE, Jay. FINCKENAUER, James. *Transnational Organized Crime in North America*. Transnational Organized Crime, Thousand Oaks, SAGE Publications. 2014. ISBN: 9781452290072, str. 29

³ KENNEY, Dennis. FINCKENAUER, James. *Organized Crime in America*. Cengage Learning; 1st edition. 1994. ISBN: 0534247024, str. 52 an.

⁴ Jim Crow laws je souhrnné označení pro rasově diskriminační legislativní akty vydávané po skončení americké občanské války. Tyto předpisy byly v roce 1896 posvěceny Nejvyšším soudem Spojených států v rozhodnutí Plessy v. Ferguson, které fakticky znamenalo zavedení doktríny „separate but equal”, podle které nebyla diskriminace na základě rasy v rozporu s Ústavou Spojených států.

⁵ BONN, Robert L., *Criminology*. 1984. New York: McGraw-Hill. ISBN: 9780070064577 str. 333-334

Vrcholnými léty organizovaného zločinu v USA byla dvacátá až osmdesátá léta 20. století. Vlně obrovského vlivu zločineckých organizací snad ve všech sférách společnosti dalo v roce 1919 vzniknout uzákonění celonárodní prohibice⁶. Na pomyslném trůnu tehdy seděly „rodiny“ organizace Cosa Nostra a jejich aktivity již zdaleka nezahrnovaly pouze majetkovou trestnou činnost a hrubou sílu. Díky prohibičnímu zákonodárství dosahovaly rodiny obrovských zisků při výrobě, pašování a prodeji alkoholu. Mezi další činnosti patřilo například ovládání odborů v různých sektorech ekonomiky, díky kterému bylo možné vytvářet kartely a tím ovlivňovat cenu zboží či vítězit ve veřejných zakázkách. Vedle těchto propracovaných kriminálních aktivit ovšem stále mělo své místo i pašování drog, provozování nevěstinců a hazardních her, lichva či výroba a distribuce pornografie. Se všemi těmito druhy „podnikání“ samozřejmě úzce souvisela i korupce místních veřejných činitelů a policistů⁷. Americká mafie operovala na vrcholu svých sil po celých Spojených státech. Nejednalo se však o monolitickou organizaci. V polovině minulého století se sestávala ze šestadvaceti rodin. Téměř každá rodina měla své výlučné teritorium a oblasti obchodních zájmů. K řešení důležitých otázek přesahující sféru jedné rodiny, případně k řešení sporů mezi nimi, sloužila Komise založená Charlesem Lucianem v roce 1931. Komise sdružovala kmotry nejsilnějších rodin a všichni její členové měli rovné hlasovací právo⁸.

Během 60. let minulého století se boj s organizovaným zločinem dostal konečně mezi nejvyšší priority amerických federálních úřadů i zákonodárců. V této souvislosti byly na půdě kongresu prosazeny zákony, které umožnily nebo výrazně usnadnily stíhání a trestání členů zločineckých organizací a jejich aktivit. Hlavními legislativními počiny v tomto směru jsou Omnibus Crime Control and Safe Streets Act z roku 1968 a Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, tzv. RICO, z roku 1970. První z nich umožnil odposlouchávání podezřelých osob po povolení soudem, což se později ukázalo být jedním z nejúčinnějších nástrojů boje s organizovaným zločinem. Druhý zákon, RICO, například kriminalizoval už samotnou účast v organizované zločinecké skupině. Umožnil za ni ukládání dlouhých trestů odnětí svobody a vysokých peněžitých trestů. V roce 1970 kongres také vytvořil Witness Security Program (WITSEC). Ten nabízel

⁶ Prohibice byla do právního řádu zařazena osmnáctým dodatkem Ústavy USA. Zrušena byla v roce 1933, jedenadvacátým dodatkem. Dodnes se jedná o jediný dodatek Ústavy, který byl zrušen.

⁷ k tomu například: JACOBS, James B., *The Rise and Fall of Organized Crime in the United States*. Crime and Justice. 2020. č. 49, str. 17 an.

⁸ Federal Bureau of Investigation (FBI), *History of La Cosa Nostra*, [online] dostupné na: <https://www.fbi.gov/investigate/organized-crime/history-of-la-cosa-nostra>, [cit. 20. června 2021]

ochranu, relokaci a novou identitu obviněným členům Cosy Nostry, kteří se v průběhu trestního řízení rozhodli stát spolupracujícími obviněnými.⁹

Díky výše zmíněné legislativě, ale i dalším faktorům, jako byl pád železné opony, začal vliv Cosa Nostry od 80. let postupně uvadat. Ačkoliv zejména v oblastech v okolí New Yorku a Chicaga mafiánské rodiny existují dodnes, velký podíl v podsvětí převzaly jiné organizace. V devadesátých letech zaznamenal rychlý růst vlivu na americkém území ruskojazyčný organizovaný zločin, který se specializoval zejména na drogy, prostituci a praní špinavých peněz. Dalšími, kteří profitovali z postupného ústupu italoamerického organizovaného zločinu z výsluní, byly například čínské triády, kolumbijští narkobaroni, organizace Armenian Power nebo středoamerická MS-13¹⁰.

1.1.2. Organizovaný zločin v České republice a Evropské unii

Na evropském kontinentu jsou jedněmi z nejstarších a nejnámějších zločineckých organizací taktéž skupiny s kořeny v Itálii. Sicilská Mafía, neapolská Camorra a kalábrijská 'Ndrangheta vznikly pravděpodobně ve druhé polovině 19. století. Jejich vznik byl podle Němce vyvolán jednak těžkými sociálními podmínkami italského jihu, absencí akceptované veřejné moci a tradicí odboje proti cizí nadvládě v Itálii, ale i z některých specifických důvodů, kdy Camorra vznikla jako spolek vězňů na ochranu před brutalitou dozorců a poté byla přenesena za zdi věznic¹¹. Kromě těchto „tradičních“ mafiánských struktur, vyvíjí v Evropě své aktivity rovněž množství skupin z bývalých sovětských republik a Balkánského poloostrova. Významný vliv mají na evropskou kriminální scénu i středoasijské, vietnamské, čínské, arabské, nigerijské a některé další skupiny¹².

Československo, respektive Česká republika, zažívá zrod organizovaného zločinu oproti Itálii nebo Spojeným státům se značným zpožděním. Názory na to, jak velká tato časová prodleva byla, se mezi autory různí. Podle Cejpa se organizovaný zločin před rokem 1989 na našem území ve

⁹ JACOBS, James B., *The Rise and Fall of Organized Crime in the United States*. Crime and Justice. 2020. č. 49, str. 17 an.

¹⁰ *ibid.*

¹¹ NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin: aktuální problémy organizované kriminality a boje proti ní*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko. 1995. ISBN: 8020604723, str. 16 an.

¹² Ministerstvo vnitra. *Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023*. [online] <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2023>, str. 28 an. [cit. 26. června 2021]

významnějším rozsahu a rozvinutější podobě ani nevyskytoval a prvky definující komponenty organizovaného zločinu lze alespoň částečně rozeznávat snad pouze v obchodování s valutami a mezinárodních krádežích uměleckých předmětů. Důvod pro faktickou absenci organizovaného zločinu v předrevolučním Československu Cejp vidí zaprvé ve velmi robustním represivním aparátu a zadruhé v nízké kupní síle místního obyvatelstva. Kombinace obého znamenala, že poptávka po ilegálním zboží a službách nebyla velká, pravděpodobnost postihu byla naopak vysoká a tak by se téměř žádné kriminální aktivity pachatelům ani nevyplatily¹³. S takovým závěrem očividně nesouhlasí Nožina, který přímo uvádí, že „*příznivé podmínky pro nárůst organizovaných kriminálních aktivit byly v Českých zemích vytvořeny dlouho před rokem 1989*“¹⁴. Příkladem Nožina uvádí pašování drog a cukerinu již za první republiky. V období po únorovém převratu byla podle něj navíc z důvodů zkreslování a umělého snižování trestních statistik až absurdně vysoká úroveň latentní kriminality, takže oficiální statistiky se se skutečností rozcházely a sledovatelné byly pouze určité trendy zločinnosti¹⁵. Nožina je v této věci zajedno s Osmančíkem, který pravděpodobně velmi vysokou úroveň latence vysvětluje mimo jiné systémem hodnocení policistů. Jejich odměňování a kariérní postup bylo závislé na míře objasněnosti případů. Bylo tedy vlastně zcela logické, že se policie nezabývala případy, u kterých bylo jen málo pravděpodobné, že pachatel bude odhalen. Těmi se zabývala například pouze tehdy, kdy to pro závažnost činu bylo nezbytně nutné. Policejní orgány dále pod nejrůznějšími záminkami, a neřídka i zastrašováním, odmítaly od občanů přijímat trestní oznámení, pokud nebyl zároveň udán konkrétní podezřelý. Občané měli navíc z represivních složek strach, což opět vyústilo pouze v to, že i běžná kriminalita byla oznamována spíše zřídka. Vyhledávací aktivita policie se soustředila pouze na selektivně vybrané skupiny osob, mezi které patřili lidé třídně či politicky nepřátelští, na případy, kde bylo velmi pravděpodobné dopadení pachatele a v neposlední řadě na akce, které sloužily momentálním politickým a ideologickým potřebám režimu¹⁶.

¹³ CEJP, Martin. *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. ISBN: 978-80-7338-105-9, str. 13

¹⁴ NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: THEMIS. 2003. ISBN: 80-7312-018-6, str. 33

¹⁵ *ibid.* str. 34

¹⁶ OSMANČÍK, Otakar. Referát na mezinárodní konferenci Trestní justice a kontrola kriminality v ČR. Praha: 13. - 14. května 1996. cit. z: NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: THEMIS. 2003. ISBN: 80-7312-018-6, str. 34-35

Poloha České republiky v srdci Evropy, v kombinaci s její příslušností k postkomunistickým státům, nezkušeností s moderní organizovanou kriminalitou a mezerami v legislativě zapříčinila po revoluci v roce 1989 velmi překotný a specifický vývoj organizovaného zločinu. Země se v podstatě ze dne na den otevřela světu a zároveň musela projít složitou ekonomickou transformací. Tradiční sféry aktivit zločineckých organizací, jako je ilegální hazard, prostituce, loupeže a obchod s drogami byly v dobách komunistického Československa doménou běžné, tedy povětšinou nijak vysoce organizované, kriminality. Některé jevy, jako například vraždy na objednávku, se dokonce prakticky nevyskytovaly. I proto se hned počátkem devadesátých let na místní „trh“ vřítily zahraniční organizované skupiny, které byly mezi lety 1990 a 1992 zodpovědné za více než tři čtvrtiny případů organizované kriminality na našem území¹⁷. Postupně se podíl českých občanů na tuzemském organizovaném zločinu mírně zvyšoval a to buď ve formě spolupráce se zahraničními skupinami působícími na našem území nebo i samostatně. Nezřídka se Češi působící v organizovaných skupinách rekrutovali z kruhů předrevoluční šedé ekonomiky¹⁸.

Na přelomu tisíciletí struktura organizované kriminality v ČR „srovnala krok“ s Evropskou unií. Tou dobou byla zhruba na dvě poloviny rozdělena organizovaná kriminalita s tuzemským a se zahraničním vedením. Zároveň se pravděpodobně i vlivem postupující integrace evropských států přesunuly aktivity zločineckých organizací směrem k podvodům, legalizaci výnosů z trestné činnosti, pašování ilegálních imigrantů, alkoholu, tabáku, drog i zbraní¹⁹.

Co se současného stavu organizované kriminality v EU týče, tak velmi komplexní představu poskytuje nejaktuálnější dokument Europolu, *Serious and Organized Crime Threat Assessment (SOCTA)*. Vysledovat je možné opětovnou změnu ve skladbě páchané trestné činnosti, jmenovitě se dostává do popředí kyberkriminalita, trestné činy proti životnímu prostředí, padělání zboží a dokumentů nebo trestné činy proti průmyslovému vlastnictví. Stálicemi však zůstávají obchod se zbraněmi a drogami, různé druhy podvodů, kráčení daní, pašování ilegálních imigrantů, obchodování s lidmi nebo padělání bankovek.

¹⁷ NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: THEMIS. 2003. ISBN: 80-7312-018-6, str. 39-40

¹⁸ CEJP, Martin. *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. ISBN: 978-80-7338-105-9, str. 13

¹⁹ EUROPOL. *2000 EU Organised Crime Situation Report*. The Hague. 31. října 2001, str. 10-11

Dalším zajímavým zjištěním tohoto dokumentu je popsání struktury, personálního obsazení, oblasti působení a trvanlivosti samotných zločineckých skupin. Tyto obecně přijímané charakteristické rysy organizovaného zločinu se ukazují být v čase postupně proměnlivé. V kontrastu s tradičními organizacemi (Camorra, Cosa Nostra...) z analýzy vyplývá, že z aktivních zločineckých organizací má zhruba 40% hierarchickou strukturu vedení a 60% strukturu fluidní, kde buď neexistuje jasné a stálé autoritativní vedení nebo se jednotliví pachatelé nárazově semknou okolo členského jádra skupiny (více k jednotlivým druhům struktur v kapitole o kriminologickém vymezení organizovaného zločinu) a pouze čtvrtina skupin je aktivních déle než deset let. Ačkoliv je sice stále přítomen národnostní nebo etnický faktor v členské základně skupin, tak už je slabším činitelem, než byl v minulosti, protože v 65% případů se jedná o mnohonárodnostní či multietnické skupiny. V neposlední řadě lze z faktu, že 7 z 10 organizovaných skupin dnes operuje ve třech a více zemích, vyčíst stále významnější internacionalizaci organizované kriminality. Na okraj již jen zmíním početnost skupin, kdy čtyři pětiny z nich mají 6 a více členů, zatímco zbylých 20% je maximálně pětičlenných.

Odrazem snah o vzbuzení dojmu legálního podnikání je statistika pojednávající o praní špinavých peněz a legálních podnikatelských strukturách. Podle ní 80% organizovaných zločineckých skupin zapojuje do svých aktivit ve větší či menší míře i legální podnikání. S tím úzce souvisí i praní špinavých peněz, které praktikuje 68% skupin. Nejčastějšími prostředky pro legalizaci výnosů jsou investice do nemovitých věcí nebo jiného zboží vysoké hodnoty.

Čistě soudobým trendem je pak využívání online prostředí a počítačů obecně k páčání velmi různorodé trestné činnosti. Nejedná se přitom pouze o hackerské útoky na bankovní domy a podobné instituce, ale hlavně o online tržnice na tzv. Dark webu. Dark web poskytuje uživatelům ilegálního zboží a služeb téměř neomezený výběr zbraní, drog, zakázané pornografie a mnohého dalšího při zachování anonymity a prodejcům zboží a poskytovatelům těchto služeb jednak usnadňuje distribuci a zajišťuje jen těžko vystopovatelný příjem v podobě kryptoměn, které se v těchto kruzích staly populárním platidlem²⁰.

²⁰ EUROPOL. *European Union Serious and Organized Crime Threat Assessment*. 12. dubna 2021, [online] dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment> [cit. 21. června 2021]

1.2. Vymezení pojmu

1.2.1. Kriminologické vymezení

Jedním z řady úskalí boje proti organizovanému zločinu je samotné jeho akurátní vymezení, kdy jak na národní, tak mezinárodní úrovni absentuje obecná definice tohoto pojmu.²¹ Dle Scheinosta je organizovaná kriminalita „*soustavná a plánovitá trestná činnost páchaná hierarchicky strukturovanou skupinou osob, mezi nimiž existuje dělba činnosti. Jejím primárním cílem je dosažení vysokého zisku.*“²² Zmíněnou definicí tedy získáváme jisté základní definiční znaky, kterými jsou: skupinovitost, soustavnost, plánovitost, dělba činností, hierarchická struktura skupiny a úsilí o maximální zisk²³. Tyto základní znaky jsou ve značném množství teoretických vymezení organizovaného zločinu jednotné. Některé další rozvíjející znaky lze spatřovat v definicích zahraničních kriminologů, jmenovitě například Abadinského, který organizovaný zločin definuje jako společné jednání tři nebo více osob s hierarchickým uspořádáním nebo osobními vztahy, v rámci kterého vedoucí představitelé získávají profit nebo kontrolují určité území a trhy, používají násilí, zastrašování nebo korupci za účelem podpory kriminálních aktivit a infiltrace do legální ekonomiky²⁴ nebo Kaisera, podle kterého se jedná o trvalé spojení většího počtu osob vyznačující se organizační strukturou podléhající přísné disciplíně, plánovitostí, dělbou práce, spojením legální sféry obchodu s nelegální a dále pak také technologií zločinu, internacionalizací, mobilitou a využíváním infrastruktury.²⁵ Z posledně uvedených definic jasně vyplývá snaha autorů o zachycení soudobých charakteristik organizované kriminality, kdy stále častějším jevem je mezinárodní působení těchto skupin (typické například pro činnost drogových kartelů²⁶ nebo podvody v

²¹ COUFALOVÁ, Bronislava. *Organizovaný zločin - vymezení pojmu*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN: 978-80-7502-068-0., str. 28

²² GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav. ZOUBKOVÁ Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-80-7478-614-3., str. 396

²³ *ibid.*, str. 396 a 397

²⁴ ABADINSKY, Howard. *Organized Crime*. 9. vydání. Belmont: Wadsworth Publishing, 2009. ISBN: 978-0495599661. str. 2

²⁵ KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, ISBN: 8071790028 str. 145-146

²⁶ srov. GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3., str. 398

mezinárodním obchodu), kyberkriminalita a také snaha zločineckých organizací o legalizaci výnosů z trestné činnosti.²⁷

Ačkoliv se tedy definice jednotlivých kriminologů ve svém jádru příliš neliší, tak považuji za prospěšné k tomuto tématu zmínit i analýzu odborných textů amerického kriminologa Jaye S. Albanese, ve které vytvořil kompilaci nejčastěji se vyskytujícími znaky organizované kriminality v moderních publikacích. Z této analýzy vyplývá, že prakticky jasný konsensus panuje ohledně následujících vlastností organizovaného zločinu:

- 1) hierarchická struktura zločineckých skupin a jejich existence po delší, nespecifikovanou dobu
- 2) dosahování zisku prostřednictvím soustavného páchání závažné trestné činnosti
- 3) užívání násilí či hrozeb násilím
- 4) korupce veřejných činitelů, která slouží k dosažení nebo udržení faktické imunity

Bod 1 zmiňuje ve svých pracích šestnáct autorů, bod 2 je zmíněn ve třinácti publikacích, bod 3 ve dvanácti a bod čtyři jmenuje celkem jedenáct autorů. Mezi další, již výrazně méně zmiňované znaky patří třeba omezenost členství v takové skupině, kodex mlčenlivosti nebo absence ideologického základu skupiny.²⁸

Pokud si tedy klademe za cíl dospět k nějaké obecně validní teoretické definici, je-li to vůbec možné, platí dle mého názoru pořekadlo, že méně je někdy více, protože pokusy vystihnout organizovaný zločin s co největší přesností, a s tím nevyhnutelně související mnohostí definičních znaků, naráží na mnoho překážek, ať už jsou jimi různé povahy organizovaného zločinu v jednotlivých státech a kulturách nebo jeho prostý vývoj v čase. V tomto ohledu nelze než souhlasit s Markvartem, který uvádí, že „*příliš mnoho definičních znaků zpravidla vede k tomu, že definice*

²⁷ k tomu např.: Ministerstvo vnitra. *Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023*. [online] <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2023>, str. 6-7 [cit. 6. června 2021]

²⁸ ALBANESE, Jay S. *North American Organised Crime*. Global Crime. 2004, č. 1, str. 9-10

přestává být aplikovatelná obecně napříč státy a kulturami, neboť organizovaný zločin je jev značně nesourodý²⁹”.

Pro lepší ilustraci výše zmíněné potřeby co možná nejjednodušší a nejobecnější definice je možno uvést srovnání rozdílné povahy organizovaného zločinu v čase i prostředí. Když v roce 1963 během procesu, kterému se vžil název „*Valachi hearings*” popsal americký zločinec a člen tamní mafie, Joseph Valachi, velmi podrobným způsobem strukturu a fungování jedné z newyorských mafiánských rodin³⁰, mohly být z tohoto svědectví³¹ vyvozeny některé závěry, které byly aplikovatelné v té době ve Spojených státech na organizace podobného typu. Ve své podstatě se jednalo o doživotní členství pro omezený okruh osob v organizaci, která vykazovala velmi vysoký stupeň hierarchizace, ve které navíc mohli její jednotliví členové kariérně stoupat. Kromě toho byli také vázání kodexem mlčenlivosti, tzv. Omertou. Charakter těchto skupin se tedy zdá být v ostrém kontrastu s tuzemskou současností, kdy Ministerstvo vnitra ve své koncepci boje proti organizovanému zločinu k aktuální situaci uvádí, že „*Profesionální zločinci nabízejí své služby různým zájemcům a místo semknutých uzavřených skupin fungují spíše rozprostřené zločinecké sítě. (...) Souvisejícím jevem je využívání externích profesionálních služeb právníků, daňových poradců (...)*”³².

Rozmanitost struktur a charakteristik zločineckých skupin v čase, respektive prostředí, ostatně potvrzují i Osmančík a Musil, kdy Osmančík rozeznává, z časového hlediska starší, systém mafiánského typu, který se profiluje coby ona tradiční laická představa „gangstera” s příslušnými sklony k násilným jednáním a s přímočarými postupy. Novějším typem je pak manažersko-podnikatelský typ organizovaného zločinu s o mnoho volnějšími vzájemnými vztahy uvnitř

²⁹ MARKVART, Tomáš. *Trestněprávní nástroje boje s organizovaným zločinem* [online]. Praha, 2019. [cit. 6. června 2021] dostupné na: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/116361>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce: JUDr. Katarína Danková, Ph.D.

³⁰ Joseph Valachi byl členem rodiny Genovese, která byla jednou z pěti hlavních mafiánských rodin v New Yorku. Označení rodina bylo používáno coby zastřešující pojem pro členy těchto jednotlivých zločineckých uskupení.

³¹ KELLY, Robert J. *Encyclopedia of Organized Crime in the United States*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 2000. ISBN: 9780313306532 str. 309-310

³² Ministerstvo vnitra. *Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023*. [online] <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2023>, str. 6 [cit. 6. června 2021]

skupiny. Ten navíc vyvíjí svou činnost sofistikovanými způsoby, protože jedním z jeho cílů je vytvořit zdání, že jeho aktivity jsou souladné se zákonem.³³ Musil ve svém díle taktéž rozlišuje dva typy, nicméně tentokrát spíše na základě kulturním, potažmo geografickém. Prvním typem jsou podle Musila organizace, které jsou založeny na úzkých, až rodinných, vazbách mezi svými členy, přísné hierarchizaci s takřka vojenským řízením a některými iracionálními rituály. Takové skupiny se vyskytovaly a vyskytují převážně ve Spojených státech, Itálii či Japonsku. Druhý typ, charakteristický spíše pro prostředí západní Evropy, je modelem založeným na „obchodní bázi“, kdy primárním pojátkem skupiny je zisk a hierarchizace probíhá spíše na základě ekonomické síly jednotlivých členů a skupina jako taková postrádá stálé personální složení a trvanlivost. Dalo by se říci, že je oproti prvnímu typu spíše účelovým seskupením profesionálních zločinců, než „rodinou“.³⁴ Podobnou optikou na dělení zločineckých organizací na „rodinné“ a neformální nazírá také Schneider, který druhou skupinu dokonce nazval „společenstvím zaměstnání v podsvětí“³⁵.

Současný trend vývoje struktur zločineckých organizací se stále více odklání od „klasické“ pyramidální struktury směrem k volněji uspořádaným sítím či buňkám³⁶ pro jejich značnou flexibilitu. Tuto charakteristiku uvádí von Lampe s tvrzením, že interakce mezi organizací a jejími členy se mohou pohybovat na jistém spektru od jednorázových zapojení do určité aktivity, přes určitý stupeň oddanosti konkrétní organizaci, který přesahuje svou náplní jednorázovou činnost, až po účast ve zločinecké organizaci v úzkém slova smyslu, kdy jsou jednotlivé kriminální aktivity autoritativně přidělovány na základě přísné vnitřní hierarchie. V jaké z těchto forem je činnost organizace uskutečňována je pak determinováno mnoha faktory, mimo jiné typem páchané trestné činnosti a prostředí, ve kterém k ní dochází³⁷. Korespondující názor zastává i Miklík, podle

³³ OSMANČÍK, Otakar. *Projekt výzkumu etiologie násilných projevů organizované kriminality*. Praha: IKSP, 1994, interní materiál.

³⁴ MUSIL, Jan. *Organizovaná kriminalita* In: ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. Díl II. Zvláštní část. Praha: Policejní akademie ČR, 1994, str. 133 an.

³⁵ SCHNEIDER, Hans-Jörg. *Kriminologie*. de Gruyter. Berlin, 1987, ISBN 9783110070231, str. 297

³⁶ k modelům vnitřního uspořádání zločineckých organizací podrobněji NOVOTNÝ, Oto. *Kriminologie*. 2001. ISBN 8086432084. str. 313-315

³⁷ VON LAMPE, Klaus. *Organized Crime in Europe*. In: REICHEL Philip, ALBANESE, Jay. *Handbook of Transnational Crime and Justice*. 2. vydání. Los Angeles. SAGE Publications. 2013. ISBN: 9781452240343, str. 463

něhož se za pojmem „strukturovaná skupina” již dávno neskrývají pouze mafiánské syndikáty typu Cosa Nostra, 'Ndranghety či Yakuzy. Novější zločinecké organizace dle jeho názoru nemají pevnou strukturu, formálně rozdělené úkoly mezi své členy, ani doživotní členství. Mají podobu sítí, které jsou sice organizované, ale s málo formální strukturou a zároveň je složité identifikovat jednotlivé buňky s různým stupněm samostatnosti³⁸.

Poněkud výmluvné, ale ve své podstatě velmi přiléhavé, shrnutí snah o generalizaci a konkretizaci fenoménu organizovaného zločinu poskytuje dokument Ekonomické a sociální rady OSN, který konstatuje, že neexistuje jednotný model (mezinárodních) zločineckých organizací. Tyto skupiny se liší co do velikosti, pole i oblasti působosti a vyvíjí svou činnost rozličnými způsoby tak, aby se jejich členové vyhnuli trestnímu stíhání. Jejich struktury jsou rovněž různorodé. Od přísně hierarchicky uspořádaných, které připomínají korporace, až po dynamické a fluidní, kde je prvek jistého vnitřního uspořádání sotva patrný³⁹.

Ve světle výše zmíněného by tedy jakákoliv legislativní iniciativa týkající se nástrojů boje s organizovaným zločinem měla být společným dílem jak zákonodárců, tak právníků, kriminologů a v neposlední řadě orgánů činných v trestním řízení, protože jedině taková kooperace může zachytit aktuální trendy v páchání trestné činnosti a na základě toho zavést či upravit instituty a postupy, které budou v konečném důsledku maximálně efektivní při potírání organizovaného zločinu⁴⁰.

1.2.2. Normativní vymezení

Trestněprávní předpisy, narozdíl od kriminologických studií, musí už ze své samé podstaty poskytovat relativně stálá, co možná nejobecnější a pokud možno všeobjímající definice. Jde jednak o promítnutí univerzálních právních principů, jako je princip legitimního očekávání nebo princip právní jistoty, ale také o speciální zásady trestněprávní, jimž vévodí princip *nullum crimen, nullus*

³⁸ MIKLÍK, František. *O nadnárodním organizovanom zločine*. Justičná revue. 2001, č. 12, str. 1272

³⁹ UN ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL. *Problems and Dangers Posed by Organized Transnational Crime in the Various Regions of the World*. Background document. [online] dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/175011?ln=en> [cit. 11. června 2021]

⁴⁰ k tomu obdobně: COUFALOVÁ, Bronislava. *Organizovaný zločin - vymezení pojmu*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-068-0, str. 27 a ADLER, Freda, LAUFER, William S., MUELLER Gerhard O. W. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. ISBN 0-07-000411-0., str. 299

processus criminalis, nulla poena sine lege. Tento princip je pevně ukotvenou součástí našeho ústavního pořádku v podobě článků 39 a 40 Listiny základních práv a svobod⁴¹. Pojem organizovaného zločinu jako takového bychom tedy z důvodu, že může nabývat mnohých podob a projevů, v současném trestním zákoníku, stejně jako v těch předešlých, hledali marně. Co ovšem právními předpisy, případně judikaturou, definovatelné a definované je, jsou samotná uskupení, která mají organizovanou kriminalitu na svědomí. Těmi jsou v současném trestním zákoníku⁴² Organizovaná zločinecká skupina a organizovaná skupina. K jejich definičním znakům a vzájemným odlišnostem dále.

Z hlediska trestněprávní teorie je jak Organizovaná zločinecká skupina, tak organizovaná skupina druhem trestné součinnosti⁴³. Dále je nutno podotknout, že samotná účast na organizované zločinecké skupině, která je trestním zákoníkem dnes kriminalizována, je z teoretického hlediska zvláštním případem spolčení⁴⁴, které je rovněž trestnou součinností⁴⁵ a zároveň materiální přípravou⁴⁶. Tento fakt je důležitý z toho důvodu, že ačkoliv trestní zákoník nezná pojem organizovaný zločin a organizovaná zločinecká skupina/účast na ní, není v českém právu zdaleka starobylým institutem, můžeme se díky němu pokusit najít genezi boje se skupinovou kriminalitou v českých, respektive československých právních předpisech.

Prvorepublikovými právníky bylo spolčení označováno za komplot, kterým se rozumělo spojení ke společnému provádění individuálně určených závažných trestných činů. Solnař k tomu uvádí, že tato forma trestné součinnosti není spolupachatelstvím, ale samostatným trestným činem u

⁴¹ Čl. 39 ústavního zákona č. 2/1993 Sb.: Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.

⁴² zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴³ srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 310-312

⁴⁴ Spolčením se rozumí dohoda dvou nebo více osob o budoucím úmyslném, individuálně určeném a zvlášť závažném trestném činu, jehož obsahem je budoucí pachatelství (spolupachatelství) nebo pachatelství (spolupachatelství) a organizátorství nebo pomoc v rámci spolčení.

⁴⁵ *ibid.*

⁴⁶ *ibid.* str. 293

některých zvláště těžkých deliktů⁴⁷. Kriminalizace skupinové přípravy tedy existovala např. v zákoně o hospodářském vyzvědačství, jehož §2 odst. 1 alinea 2 odst. 2 stanovil, že žalářem od jednoho do pěti let bude trestán ten „*Kdo věda, že tím ohrožuje důležitý zájem veřejný, hospodářské tajemství vyzvídá, aby je vyradil přímo nebo nepřímo do ciziny nebo aby ho tam ve vlastním nebo cizím podniku užil, kdo se k činu trestnému podle odstavce 1 jinému nabízí, s ním se k němu spolčí nebo vejde s ním k tomu konci v přímý nebo nepřímý styk.*“⁴⁸. V té době nicméně neexistovala jakákoliv právní úprava, která by akcentovala možnost páchaní obdobné trestné činnosti na vysoce organizované a systematické úrovni v delším časovém úseku, z čehož vyplývala i absence dnešních trestněprávních nástrojů, jako je například asperace trestů pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny⁴⁹, která reflektuje společenskou závažnost takového jednání. O speciálních nástrojích boje s organizovaným zločinem tedy v této době ještě nemůže být řeč. To potvrzuje Solnař i dalším výkladem, kdy uvádí: „*Provedly-li spolčivší se osoby čin, k němuž spolčení směřovalo, pak se čin posoudí podle obecných zásad a komplot (...) již nepřichází v úvahu. Tyto delikty jsou tím konsumovány, podobně jako odsouzení pro dokonaný trestný čin konsumuje pokus a odsouzení pro pachatelství konsumuje účastenství*“⁵⁰.

1.2.2.1. Organizovaná zločinecká skupina

Faktické zavedení speciálních zákonných ustanovení pro boj s organizovaným zločinem do českého právního řádu navazovalo až na světovou ministerskou konferenci o organizovaném transnacionálním zločinu v Neapoli v roce 1994. Na této konferenci byla přijata Neapolská politická deklarace a Celosvětový akční plán proti organizovanému transnacionálnímu zločinu. Ačkoliv se jednalo pouze o dokumenty nezávazné a doporučující povahy, byl na jejich základě zákonem č. 152/1995 Sb. novelizován trestní zákon z roku 1961⁵¹. Od 1. září 1995 tak trestní zákon nově obsahoval pojem zločinné spolčení a také novou skutkovou podstatu trestného činu

⁴⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*, 1. vydání, Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních. 1947. str. 102

⁴⁸ zákon č. 71/1935 Sb. o hospodářském vyzvědačství

⁴⁹ srov. §108 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁵⁰ SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*, 1. vydání, Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních. 1947. str. 103

⁵¹ ŠTURMA, Pavel. *Přijetí Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu*. Právní rozhledy. č. 5, roč. 2001, str. 241

účasti na zločinném spolčení. Zločinné spolčení bylo původně definováno coby „*společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na dosahování zisku soustavným pácháním úmyslné trestné činnosti*”. K odsouzení pachatelů pro trestné činy ve prospěch zločinného spolčení se vyžadovalo kumulativní naplnění všech pojmových znaků v zákoně uvedených. Později bylo v důsledku útoků na věže Světového obchodního centra v New Yorku ze zákoných požadavků odstraněno zaměření na dosahování zisku, díky čemuž se ustanovení stalo použitelným nejen na skupiny páchající organizovaný zločin, ale též na skupiny teroristické⁵².

Na mezinárodním poli byla Valným shromážděním přijata Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, ke které se Česká republika připojila na konferenci v Palermu v prosinci 2000⁵³. Tato úmluva mimo jiné definuje organizovanou zločineckou skupinu. Článek 2, písm. a) ji vykresluje coby strukturovanou skupinu tří nebo více osob, fungující po určitou dobu, jednající ve shodě, která za účelem přímého či nepřímého finančního nebo jiného materiálního prospěchu spáchá jeden nebo více závažných trestných činů. Dále Úmluva definuje pojem „závažný zločin”, kterým rozumí zločin, za který je možné uložit trest odnětí svobody s horní hranicí minimálně čtyř let a „strukturovaná skupina”, za kterou se považuje skupina, která není zformována náhodně k okamžitému spáchání trestného činu. Strukturovaná skupina také nemusí mít pevně definované role pro své členy, nepřetržité členství ani rozvinutou strukturu⁵⁴. Označení organizovaná zločinecká skupina užívané Úmluvou OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu bylo nakonec implementováno i do vnitrostátních předpisů, kdy podle důvodové zprávy k návrhu zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, takové označení lépe odpovídá zněním mezinárodněprávních dokumentů.

Od 1. ledna 2010 (resp. 1.2. 2017, kdy byla definice upravena) je tedy v §129 trestního zákoníku definována organizovaná zločinecká skupina coby společenství nejméně tří trestně odpovědných

⁵² KOUDELKA, Zdeněk. *Organizovaná zločinecká skupina*. Bulletin advokacie. publikováno 11. května 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/organizovana-zlocinecka-skupina> [cit. 26. června 2021]

⁵³ Úmluva pro ČR vstoupila v platnost dne 24. října 2013.

⁵⁴ Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. [online] dostupné na: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> [cit. 26. června 2021]

osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti. K jednotlivým zákonem vyžadovaným znakům lze uvést, že tam, kde zákon hovoří o osobách, jsou osobami myšleny jak osoby fyzické, tak osoby právnické, což lze dovodit z §7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob⁵⁵. Samotná organizovaná zločinecká skupina může mít dokonce formu právnické osoby. Vnitřní organizační strukturou, rozdělením funkcí a dělbou činností se rozumí vztahy nadřízenosti a podřízenosti, stabilita a přísné dodržování pravidel⁵⁶. Zaměření na soustavné páchaní trestné činnosti vyžaduje trvalejší charakter skupiny, ale podmínka soustavnosti je naplněna například i tehdy, kdy při zakládání organizované zločinecké skupiny existuje záměr páchat úmyslnou trestnou činnost po delší dobu. Tomuto záměru nemusí být učiněno za dost dokonáním zamýšlených trestných činů. Jednalo by se tak třeba o případy, kdy bude skupina odhalena již při prvním trestném činu⁵⁷. Takové vymezení soustavnosti dále rozvádí i judikatura nejvyššího soudu, podle které *„K naplnění zákonného znaku organizované zločinecké skupiny spočívajícího v jeho zaměření „na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti“ není třeba, aby společenství více osob, které tvoří organizovanou zločineckou skupinu, skutečně spáchalo (prostřednictvím svých členů či osob, které jeho činnost podporují) větší počet úmyslných trestných činů, tj. aby se soustavně dopouštělo trestné činnosti, ale postačí, jestliže bylo zaměřeno na soustavné páchaní trestné činnosti, tj. že soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti bylo smyslem a podstatou jeho existence. Naplnění uvedeného znaku organizované zločinecké skupiny rovněž nevyžaduje, aby každý jeho jednotlivý člen soustavně páchal úmyslnou trestnou činnost, nýbrž stačí, když společenství více osob tvořících organizovanou zločineckou skupinu je jen zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti⁵⁸.“*

Výše uvedené zákonné požadavky na „kvality“ organizované zločinecké skupiny jsou mnohdy terčem kritiky ze strany odborné veřejnosti. Coufalová vidí hlavní úskalí definice organizované zločinecké skupiny v prokazování vnitřní organizační struktury organizace a také toho, že v rámci

⁵⁵ zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012. ISBN: 978-80-7400-428-5, str. 1375-1379

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními trestního zákona týkajícími se organizovaného zločinu a problémy s tím spojenými*. Právní rozhledy. č. 10, roč. 1995, str. 393

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j. TR NS 67/2010-T 1298

organizace existuje dělba funkcí a činností⁵⁹. Nепrokázání uvedených skutečností nevyhnutelně vyústí v to, že se zákonná ustanovení proti organizované kriminalitě neaplikují anebo se aplikují pouze poněkud mírnější ustanovení o organizované skupině⁶⁰. Zákodárce se podle ní měl inspirovat definicí v Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. Taková definice by orgánům činným v trestním řízení zjednodušila dokazování a zohlednila by současné trendy vývoje organizované kriminality, kdy jsou hierarchické organizace spíše na ústupu⁶¹. Obtížnému prokazování přisvědčují i oficiální statistiky. Mezi lety 2010 a 2016 bylo pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině obžalováno celkem 214 osob, ale odsouzeno jich bylo pouze 29⁶².

1.2.2.2. Organizovaná skupina

Organizovaná skupina je vedle spolčení obecně přitěžující okolností podle §42 písm. o) trest. zák.⁶³ a zároveň je spáchání trestného činu členem organizované skupiny součástí mnoha kvalifikovaných skutkových podstat jednotlivých trestných činů. Narozdíl od organizované zločinecké skupiny není zákonem definována, nicméně její kontury jsou v českém právním řádu vykresleny judikaturou. Podle ní se jedná o formu trestné součinnosti, která musí být dílem alespoň tří trestně odpovědných osob. Mezi těmito osobami je provedeno určité rozdělení úloh mezi jednotlivé členy, v důsledku čehož skupina disponuje určitou plánovitostí a koordinovaností, kterou se spáchání činu usnadňuje, zvyšuje se pravděpodobnost dosažení sledovaného cíle, a tím se zvyšuje i škodlivost činu pro společnost. Velkým rozdílem oproti organizované zločinecké skupině je závěr, že organizovaná skupina nemusí být trvalejšího charakteru a je tak možné, aby byl prostřednictvím organizované skupiny spáchán pouze ojedinělý, jednorázový trestný čin. Pro naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu spáchaného organizovanou skupinou

⁵⁹ COUFALOVÁ, Bronislava. *Organizovaný zločin - vymezení pojmu*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-068-0., str. 29

⁶⁰ *ibid.*

⁶¹ k tom např. EUROPOL, *European union Serious and Organized Crime Threat Assessment*. 12. dubna 2021, [online] dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment> [cit. 26. června 2021]

⁶² KOUDELKA, Zdeněk. *Organizovaná zločinecká skupina*. Bulletin advokacie. publikováno 11. května 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/organizovana-zlocinecka-skupina> [cit. 26. června 2021]

⁶³ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

působící ve více státech se pak nevyžaduje, aby jednání organizované skupiny bylo trestně postižitelné podle právních řádů všech dotčených států, v nichž organizovaná skupina působí či působila. Oproti organizované zločinecké skupině z pohledu kriminologického a mezinárodněprávního tak navíc chybí i zaměření na dosahování hmotného prospěchu⁶⁴⁶⁵⁶⁶. Tímto vymezením se česká judikatura vlastně velmi přiblížila slovenské úpravě organizované skupiny. Slovensko má narozdíl od ČR ve svém trestním zákoníku organizovanou skupinu definovanou a §129 odst. 2 trestního zákoníku⁶⁷ a rozumí se jí „*spolčení nejméně tří osob za účelem spáchání trestného činu, s určitou dělbou určených úkolů mezi jednotlivými členy skupiny, jejichž činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného spáchání trestného činu*“. Shrnutí rozdílu mezi organizovanou zločineckou skupinou a organizovanou skupinou nabízí Deset, který uvádí, že závažnosti organizovaného zločinu odpovídá jen organizovaná zločinecká skupina a organizovaná skupina má pouze jakousi podpůrnou úlohu a je možno jí subsidiárně aplikovat na případy, při kterých nejsou splněny všechny definiční znaky organizované zločinecké skupiny⁶⁸.

1.2.2.3. Terorismus a teroristická skupina

Svůj prostor si v rámci diskuse o organizovaném zločinu jistě zaslouží též právní úprava teroristických skupin a teroristických trestných činů. Kriminalita, která se dá naprosto určitě označovat za teroristickou, je stejně jako organizovaný zločin, záležitostí letitou. Příkladem starší teroristické organizace je na našem kontinentu možné uvést organizaci IRA (Irská republikánská armáda), která zejména v průběhu 20. století páchala ve jménu sjednocení Irské republiky atentáty na představitele britské veřejné moci. Globální zájem a velmi intenzivní mezinárodní spolupráci při potírání terorismu však vyvolal až útok na věže Světového obchodního centra 11. září 2001.

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR R 53/1976-II

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR R 45/1986

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 11 Tdo 268/2016

⁶⁷ zákon č. 300/2005 Z. z.

⁶⁸ DESET, Miloš. *Komparácia legálnej definície zločineckej skupiny s legálnou definíciou organizovanej skupiny*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-068-0., str. 50

Již na základě uvedených příkladů je patrné, že rozdíl mezi organizovaným zločinem a terorismem je nutno pozorovat předně z kriminologického hlediska. Obecně přijímanou diferenciací mezi těmito dvěma fenomény je účel páchaní trestné činnosti, která je jejich obsahem. Terorismus i organizovaný zločin jsou formou organizovaného kriminálního chování, ale zatímco cíle pachatelů teroristických trestných činů bývají politické či ideologické povahy (např. zastrašení obyvatelstva nebo útoky na ústavní, hospodářské a sociální pořádky), tak pro organizovaný zločin je charakteristické zaměření na materiální profit a jakékoliv jiné výsledky počinání zločineckých organizací jsou až sekundárního charakteru. Terorismus a organizovaný zločin se ale samozřejmě mohou v některých situacích překrývat nebo se hranice mezi nimi může jevit méně patrná. Taková situace nastává v případě, kdy se teroristické skupiny za účelem financování svých primárních cílů (např. obstarání si zbraní a stěží k provedení teroristického útoku, nákup výpočetní techniky...) dopouštějí trestné činnosti charakteristické spíše pro klasický organizovaný zločin⁶⁹.

V otázce normativní úpravy terorismu a trestné činnosti s ním spojené se jedná převážně o doménu mezinárodního, případně evropského práva, které se Česká republika zavazuje implementovat do svého právního řádu. Příkladem lze uvést Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu, Úmluvu o vzájemné pomoci ve věcech trestních mezi členskými státy EU nebo směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 a 2013/40/EU, které rozšiřují teroristické trestné činy o neoprávněné zasahování do informačních systémů, podstoupení výcviku k terorismu, vycestování za účelem terorismu nebo financování terorismu⁷⁰.

Definice teroristické skupiny byla do českého právního řádu implementována novelou trestního zákoníku č. 455/2016 Sb., která přejímá rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV o boji proti terorismu⁷¹. Trestní zákoník teroristickou skupinu definuje jako „*společenství nejméně tří trestně odpovědných osob, které má trvalejší charakter; je v něm provedena dělba činností mezi jeho*

⁶⁹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). *Similarities and differences between organized crime and other forms of crime*. [online] dostupné na: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-1/key-issues/similarities-and-differences.html#:~:text=In%20general%20terms%2C%20terrorism%20involves,achieving%20political%20or%20social%20objectives.&text=Organized%20crime%20can%20involve%20violence,in%20organized%20crime%20remains%20profit>. [cit. 4. října 2021]

⁷⁰ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. In: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání, Praha: Leges, 2019, ISBN: 978-80-7502-375-9, str. 88 an.

⁷¹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 1196

*jednotlivé členy, jeho činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností a je zaměřené na páchaní trestného činu vlastizrady spáchané formou teroristického útoku nebo teroru (§309), trestného činu teroristického útoku (§311) nebo trestného činu teroru (§312).*⁷².

Před účinností výše zmíněné novely bylo možné na nynější teroristické skupiny užít ustanovení trestního zákoníku o organizované zločinecké skupině či organizované skupině, pokud naplňovaly zákonné znaky⁷³. Co se týče vzájemných vztahů organizované zločinecké skupiny a teroristické skupiny, lze dovodit, že teroristická skupina je species organizované zločinecké skupiny, protože její znaky naplňovat může a nemusí. Obdobně platí, že se jedná o zvláštní formu trestné součinnosti. Oproti organizované zločinecké skupině zde není zapotřebí zaměření na soustavné páchaní trestné činnosti, stále je ovšem vyžadována činnost přinejmenším trvalejšího charakteru, kterou komentářová literatura chápe jako neurčitou dobu, pravděpodobně o délce několika měsíců, případně několika týdnů při intenzivní aktivitě skupiny a aplikace ustanovení o teroristické skupině není vyloučena ani tehdy, pokud skupina směřuje ke spáchání byť jen jediného trestného činu, jehož příprava a provedení si takové časové období vyžádají⁷⁴. Dále pak oproti organizované zločinecké skupině nejsou kladeny vysoké nároky na vnitřní organizační strukturu. Postačí toliko dělba činností mezi členy za předpokladu, že se taková činnost vyznačuje plánovitostí a koordinovaností.

.

⁷² §129a odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

⁷³ k tomu např.: JELÍNEK, Jiří. „Protiteroristická“ novela trestního zákoníku - poznámky k orientačnímu studiu. Bulletin Advokacie., publikováno 26. dubna 2017 [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/protiteroristicka-novela-trestniho-zakoniku-poznamky-k-orientacnimu-studiu> [cit. 4. října 2021]

⁷⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8, str. 1197

2. Vybrané nástroje boje s organizovaným zločinem

V této části, která si klade za cíl detailněji pojednat o konkrétních nástrojích, jimiž disponují (nebo by mohly disponovat) orgány činné v trestním řízení při potírání fenoménu organizovaného zločinu, bych se rád zaměřil na jednotlivé instituty, které boj s organizovaným zločinem provází v jeho různých fázích, a to od trestní odpovědnosti, přes policejní vyšetřování, až po ukládání trestů. Vzhledem k obsáhlosti materie neaspiruji na komplexní zpracování veškerých myslitelných nástrojů, ale pro účely této práce byly vybrány instituty z mého pohledu nejdůležitější, případně jinak zajímavé či kontroverzní. Část je rozdělena na kapitoly zabírající se instituty hmotněprávními (účast na organizované zločinecké skupině, specifika ukládání trestů pachatelům trestných činů spáchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny a trestní odpovědnost právnických osob) a procesními (operativně pátrací prostředky se zaměřením na prostorové odposlechy a použití agenta a institut spolupracujícího obviněného).

2.1. Nástroje hmotněprávní

2.1.1. Účast na organizované zločinecké skupině a asperace trestu odnětí svobody pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny

2.1.1.1. Účast na organizované zločinecké skupině

Jak již vyplývá z předchozí kapitoly práce, organizovaná zločinecká skupina je vrcholnou formou trestné součinnosti a vzhledem k její společenské nebezpečnosti zákonodárce tento fakt zcela pochopitelně promítl i do platné právní úpravy. Účast na organizované zločinecké skupině (tedy na společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, rozdělením funkcí a činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní trestné činnosti⁷⁵) je §361 trestního zákoníku povýšena na samostatný dokonatý trestný čin. Naplnění základní skutkové podstaty tohoto trestného činu dle litery zákona (§361 odst. 1 TZ) spočívá ve třech alternativních modalitách, což ovšem nevylučuje postupné naplnění více než jedné z nich. První je založení organizované zločinecké skupiny, druhou účast na její činnosti a třetí je její podpora. Z povahy věci se jedná o

⁷⁵ §129 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

trestný čin, jehož subjektivní stránka vyžaduje úmysl, nicméně postačí úmysl nepřímý (dolus eventualis)⁷⁶. Pokud subjektivní stránku vztáhneme na jednotlivé modalidy účasti na organizované zločinecké skupině, musí úmysl pachatele, který skupinu zakládá, zahrnovat také zaměření se na soustavné páchání trestné činnosti. Forma založení není již z logiky věci rozhodující, protože ta může oscilovat od takřka konkludentních jednání budoucích členů skupiny až po založení právnické osoby, která bude trestnou činností sama vyvíjet skrze své společníky. Zakládající osoba zároveň nemusí mít v hierarchii vznikající skupiny vedoucí postavení, dokonce je možné, že se jejím členem nestane vůbec a ani se dále nebude podílet na její činnosti⁷⁷. Takové pojetí zakladatele je dle mého názoru jediné správné vzhledem k tomu, že zcela koresponduje s kriminologickou charakteristikou organizovaného zločinu a totiž konkrétně tím, že beze zbytku vyjadřuje nezávislost vzniklé skupiny na konkrétních osobách a její relativní trvalost.

U osoby, která se činnosti skupiny účastní je zapotřebí aby pachatel alespoň věděl, že skupina, jejíž činnosti je účasten naplňuje znaky stanovené §129 TZ. Konkrétní znalost zákona se zde samozřejmě nevyžaduje, postačí pachatelova představa o povaze skupiny v hrubých obrysech⁷⁸. Účast na činnosti organizované zločinecké skupiny ve smyslu §361 odst. 1 alinea 2 přitom nutně neznamená páchání další trestné činnosti nad rámec samotného členství ve skupině. In concreto je tedy za tento trestný čin odpovědná například i osoba, která organizované zločinecké skupině vede účetnictví, pokud má o její činnosti výše popsanou představu. Jedná se tedy o další projev jisté zvýšené přísnosti zákona i vzhledem k osobám, které nepáchají další trestnou činnost, ale provádí jiné činnosti, které jsou organizované zločinecké skupině ku prospěchu z jakéhokoliv důvodu. Na tomto závěru se ve svých publikacích shodují Jelínek i Sotolář⁷⁹ a zároveň se stal i judikaturní praxí⁸⁰.

Třetí alinea §361 odst. 1 TZ nakonec postihuje i osoby, které stojí mimo organizovanou zločineckou skupinu, ale svou činností, byť i legální, skupinu podporují. Podporou organizované

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 898

⁷⁷ DRAŠTÍK, Antonín a kol.. *Trestní zákoník: komentář, II. díl (§233 - §421)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-790-4

⁷⁸ *ibid.*

⁷⁹ *ibid.*

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 244/2018

zločinecké skupiny se rozumí jak podpora materiální (např. poskytnutí financí, půjčení dopravního prostředku...), tak nemateriální (znesnadnění odhalení skupiny, propagace, projevy sympatií...). Z hlediska materiálního se tedy opět jedná o účastenství ve formě pomoci, které je zákonem formalizováno coby dokonaný trestný čin⁸¹.

Mezi další ustanovení související s pouhou účastí na organizované zločinecké skupině patří vyloučení ustanovení o zostřování trestů odnětí svobody (§361 odst. 3 TZ vylučuje užití §107 a §108 TZ) pro jednotlivé skutkové podstaty uvedené v §361 TZ a zvláštní ustanovení o účinné lítosti, kterou zaniká trestní odpovědnost pachatele trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině v případě, že státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu (§362 TZ) oznámí jiný trestný čin, který byl/má být spáchán organizovanou zločineckou skupinou, a to v době, kdy ještě může být odstraněno nebezpečí, které tímto činem zájmu chráněným trestním zákoníkem vzniklo. Účelem těchto ustanovení je zmírnit případnou přílišnou tvrdost zákona pro případy, kdy se pachatel v prvním případě nedopustí v rámci své trestné činnosti jiného prohřešku, než samotné účasti na organizované zločinecké skupině, a je tedy i projevem zásady zákazu dvojího přičítání, a ve druhém případě se díky oznámení pachatele nedostaví škodlivý následek jiné trestné činnosti.

Na okraj lze k trestnému činu účasti na organizované zločinecké skupině poskytnout ještě poněkud výmluvné policejní statistiky kriminality. Podle nich bylo za rok 2019 Policií ČR registrováno celkem 24 osob podezřelých z trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině. Ve statistice za rok 2020 tento počet klesl na 18 a za prvních sedm měsíců roku 2021 se jedná zatím o 12 potenciálních pachatelů. Vzhledem k celkovému počtu registrovaných trestných činů (165 525 v roce 2020)⁸² tak toto číslo svědčí spíše o složitém a často neúspěšném prokazování existence organizované zločinecké skupiny, než o extrémně nízké míře organizované kriminality.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-428-5, str. 3341-3345

⁸² *Statistické přehledy kriminality PČR za jednotlivé roky* [online], dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> [cit. 18. října 2021]

2.1.1.2. Asperace trestu odnětí svobody pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny

Jednou z dalších reakcí zákonodárce na společenskou závažnost organizované kriminality v hmotném právu je tzv. asperace, neboli zostření trestu odnětí svobody pro pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. V §107 odst. 1 TZ je takový pachatel definován jako „*Ten, kdo spáchal úmyslný trestný čin jako člen organizované zločinecké skupiny, nebo ten, kdo takový čin spáchal vědomě se členem organizované zločinecké skupiny anebo v úmyslu organizované zločinecké skupině napomáhat.*”. Touto definicí získáváme tři kategorie pachatelů, na které ustanovení §107 odst. 1 TZ dopadá. Je jím pochopitelně jednak pachatel - člen skupiny, ale dále také ten, kdo čin spáchal spolu se členem nějakou formou trestné součinnosti (nejčastěji asi formou spolupachatelství podle §23 TZ) a nakonec nečlen, který čin spáchal za účelem určité podpory organizované zločinecké skupiny⁸³.

Ve chvíli, kdy je postaveno na jisto, že předmětný čin/ předmětné činy spadají do režimu §107 TZ, je dále v §108 odst. 1 TZ stanoven obligatorní postup, který spočívá ve zvýšení horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody o jednu třetinu. Spodní hranice původní sazby přitom zůstává neměnná. Z nového rozmezí je pak určena polovina a soud ukládá trest odnětí svobody v rozmezí v horní polovině nové sazby, nejsou-li zároveň splněny podmínky pro mimořádné snížení trestu podle §58 TZ. Jednalo-li by se tak například o zvlášť závažný zločin vraždy podle §140 odst. 1 TZ, za který je možno uložit trest odnětí svobody v rozpětí 10-18 let, zvýší se horní hranice o třetinu z 18 let, tedy o 6 let. Nová horní hranice by nyní činila 24 let a polovinou mezi 10 a 24 lety je 17 let. Soud by tedy ukládal trest v novém rozmezí 17-24 let. Způsob výpočtu zostřeného trestu byl řešen i v judikatuře⁸⁴. Druhý odstavec §108 stanoví, že nová horní hranice trestní sazby může být vyšší než 20 let a nesmí překročit 30 let.

Jak již bylo popsáno výše, pro pachatele trestného činu účasti na organizované zločinecké skupině se neuplatní §107 a §108, které definují trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, resp. upravují pravidla pro postup při mandatorním ukládání přísnějších trestů odnětí svobody za takové činy. Nicméně je nutno rozlišovat mezi samotným trestným činem účasti na

⁸³ DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář, II. díl (§233 - §421)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-790-4

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR R 30/1964

organizované zločinecké skupině a situací, kdy osoba, která je na ní nějakým způsobem účastna v její prospěch spáchá ještě jiný, další trestný čin. V takové situaci platí, že se může jednat o trestný čin účasti podle §361 TZ v souběhu s dalším trestným činem spáchaným ve prospěch skupiny⁸⁵. V popsaném případě by se při ukládání trestu odnětí svobody přihlédlo k výši trestu stanovené §361 TZ v nezměněné podobě (tento TČ sám je sám o sobě z asperace vyloučen) a zároveň k trestní sazbě za sbíhající se další trestný čin, který by již však byl zvýšen podle pravidel v §108 TZ a dále by se postupovalo obecně podle obecných pravidel pro ukládání trestů vytyčených §39 TZ⁸⁶.

Problémem, který zákon neřeší je možnost či nemožnost kumulace různých důvodů pro zostření trestu odnětí svobody. Kromě výše uvedeného důvodu zostření totiž trestní zákoník umožňuje stejným způsobem zpřísnit úhrnný trest pro pachatele většího počtu trestných činů při vícečinném souběhu na základě §43 odst. 1 TZ a také pro pachatele, který je opakovaně trestán pro zvlášť závažný zločin (§59 TZ). Literatura dospěla k názoru, že při absenci zákonem jasně stanovené možnosti jednotlivé důvody zpřísnění kumulovat, by taková aplikace byla v rozporu se zásadou zákazu analogie zákona v neprospěch pachatele⁸⁷. Za současné snahy trestní justice přistupovat ke kriminalitě obecně spíše způsobem restorativním než represivním by byly „dvakrát zostřené“ délky trestů odnětí svobody skutečně drakonické a u některých zvlášť závažných zločinů by atakovaly hranici čtyřiceti let. Tak vysoký trest by již nebyl nepodobný mandatornímu doživotnímu trestu z amerického Violent Crime Control and Law Enforcement Act z roku 1994, známého spíše jako „Three strikes law“. Ten nařizoval soudům uložení doživotního trestu odnětí svobody pro pachatele třetího zvlášť závažného (násilného) zločinu, kteří už byli v minulosti za podobně závažné zločiny dvakrát odsouzeni⁸⁸.

De lege ferenda by se však dle mého soudu mohla česká právní úprava inspirovat jinou americkou právní úpravou zohledňující závažnost trestné činnosti páchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, aniž by byly porušovány ústavní či odvětvové principy trestního práva. Jak už

⁸⁵ DRAŠTÍK, Antonín a kol.. *Trestní zákoník: komentář, II. díl (§233 - §421)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-790-4

⁸⁶ *ibid.*

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-428-5, str. 1242-1245

⁸⁸ UNODC. *Sentencing enhancement: The United States "Three Strikes" law*. [online] dostupné na: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-10/key-issues/sentencing-options.html> [cit. 18. října 2021]

totiž vyplývá ze samotného charakteru organizovaného zločinu, jednotliví členové skupiny budou zpravidla zaměřeni na soustavné páchání trestné činnosti. V případě odhalení bude tedy velmi pravděpodobně často ukládán úhrnný, souhrnný či společný trest. Úhrnným a souhrnným a trestem se podle Fastnera rozumí situace, kdy je pachatel potrestán za sbíhající se trestné činy, tedy za ty, které spáchal, než byl za některý z jednotlivých činů soudem vyhlášen odsuzující rozsudek⁸⁹. Souběh trestných činů lze dále teoreticky dělit na stejnorodý a nestejnorodý (v prvním případě více činů naplňujících stejnou skutkovou podstatu, ve druhé více činů naplňujících různé skutkové podstaty) a jednočinný a vícečinný (jedním skutkem je naplněno více skutkových podstat oproti situaci, kdy je naplnění více skutkových podstat způsobeno vícero skutky)⁹⁰.

V situaci, kdy pachatel spáchá větší množství (závažnějších) trestných činů ve vícečinném souběhu (ať už stejnorodém či nestejnorodém) je pro něj velmi výhodná současná konstrukce §43 TZ, která umožňuje soudu uložit trest za trestný čin nejpřísněji trestný, jehož horní hranice se zvyšuje o třetinu. Projevuje se zde tedy sice jak zásada absorbční, tak zásada asperační, i zásada kumulační, protože soudu je umožněno ukládat vedle sebe i různé druhy trestů, pokud je to odůvodněno sbíhajícími se trestnými činy⁹¹, nicméně pravidlo je stejné nehledě na počet ani závažnost sbíhajících se trestných činů. Vzhledem k výše popsané nemožnosti kumulace jednotlivých důvodů pro zstřžení trestů odnětí svobody by tedy mohlo být nasnadě najít jistý kompromis při ukládání trestů odnětí svobody pro ty nejnebezpečnější pachatele, protože zstřžení podle §108 není o mnoho přísnější a jeho úspěšné prokazování bude zároveň o mnoho složitější.

Právě pro případy, kdy nebezpečnému pachateli, nehledě na to, zda je s organizovaným zločinem spojen či nikoliv, není možné uložit doživotní či výjimečný trest praktikují některé státy USA ukládání po sobě jdoucích trestů odnětí svobody. Obecným (federálním) pravidlem je samořejmě zásada absorbční, podobně, jako je tomu v ČR, nicméně v některých případech se ponechává soudu k diskreci, zda budou tresty odnětí svobody vykonány postupně. Taková právní úprava v současné době existuje například ve státech Illinois a Wisconsin. Zatímco stát Wisconsin ponechává otázku, zda se uplatní absorbce nebo budou tresty vykonány postupně zejména (uplatní se některé výjimky,

⁸⁹ FASTNER, Jindřich. *Kdy trest úhrnný, kdy souhrnný a kdy společný?*. Trestněprávní revue. 2006, č. 5, str. 154

⁹⁰ *ibid.*

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-428-5, str. 581 - 619

polehčující a přitěžující okolnosti) na diskreci soudce⁹², tak stát Illinois postupuje způsobem, kdy soudům vyznačí určité mantinely a zároveň stanoví podmínky, za kterých je postupné vykonání trestů odnětí svobody obligatorní. Jedná se například o vícečinné souběhy, kdy jedním ze sbíhajících se činů je vražda nebo jiný zvlášť závažný zločin, který má za následek i těžkou újmu na zdraví⁹³. Podobná právní úprava by dle mého názoru mohla najít uplatnění například v případech, kde se jedná o pachatele, jejichž pobyt na svobodě by byl nebezpečný pro společnost a zároveň ale nenaplnují podmínky pro uložení výjimečného či doživotního trestu odnětí svobody. Lze si ji představit pro takové vícečinné souběhy, kdy je vedle ostatní, méně závažné trestné činnosti některý čin svou závažností natolik dominantní, že tresty za tuto méně závažnou kriminalitu by se na výši trestu fakticky neprojevily a zvýšení horní hranice o jednu třetinu by se nezdálo být (vzhledem k povaze činu či pachatele) dostatečné. Na druhou stranu je ovšem jistě na místě se ptát, zda by takový institut v českém právu nebyl poněkud „navíc“, když v oblasti ukládání trestů se jedná přece jen o jakýsi krajní prostředek, který by byl z důvodů zakotvení výjimečných trestů pro ty nejzávažnější trestné činy nepoužitelný. Otázkou tak zůstává, zda by byl tento nástroj efektivní pro jistou (dost možná marginální) oblast trestné činnosti, která svou závažností ještě nevyžaduje ukládání výjimečných trestů, ale zároveň jde o činnost opakovanou, která svou závažností přesahuje hranice drobné kriminality.

⁹² Ustanovení 973.15 odst. 2 písm. a) Wisconsin Criminal code (2011): „(...) Soud může uložit trest za každý jednotlivý čin, pro který byl pachatel odsouzen a zároveň stanovit, že jakýkoliv z těchto trestů bude vykonán souběžně nebo postupně ve vztahu k jakémukoliv jinému trestu uloženému ve stejnou dobu či v minulosti.” (pozn.: překlad autora)

⁹³ CHERELLA, Christopher J. *Concurrent vs. Consecutive Sentences* [online], dostupné na: <https://www.wicriminaldefense.com/blog/2021/july/concurrent-vs-consecutive-sentences/> [cit. 1. listopadu 2021]

2.1.2. Trestní odpovědnost právnických osob

2.1.2.1. Úvod do veřejnoprávní odpovědnosti právnických osob

Česká republika v roce 2011 přijala zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (TOPO). Trestní odpovědnost právnických osob má v kontextu tohoto zákona charakter odpovědnosti pravé, souběžné a nezávislé. Zákon byl přijat z mnohých důvodů, mezi které můžeme řadit globalizaci obecné i organizované trestné činnosti páchané právnickými osobami, ale i z toho vyplývajícího tlaku doporučení mezinárodních organizací. Důležitým se jeví také fakt, že ostatní státy EU již více či méně disponovaly vlastními formami trestní odpovědnosti právnických osob. V neposlední řadě svou roli sehrál i rostoucí vliv angloamerické právní kultury, která trestní odpovědnosti právnických osob a institutů s ní spojených užívá již tradičně⁹⁴. K jednotlivým charakteristikám i problémům dále.

Už samotné zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu bylo z hlediska kontinentální právní kultury velmi kontroverzní. Jelínek tvrdí, že „*Trestní právo kontinentálního typu od počátku 19. století počítalo s pachatelem jako osobou fyzickou, tedy bytostí z masa a kostí, bytostí myslící, cítící, mající vůli, nikoliv s bytostmi neviditelnými a nemateriálními*⁹⁵“. Pravá trestní odpovědnost právnických osob se tak nevyhnutelně dostává do rozporu se základními atributy trestní odpovědnosti kontinentálního právního systému (např. zavinění, okolnosti vylučující protiprávnost, personalita a individualizace sankce, trest jako prostředek k nápravě a převýchově...) ⁹⁶. Jako s trestní represí neslučitelnou a krajně nespravedlivou ji už před více než sto lety označil Prušák, a to z toho důvodu, že trestá „*nejen osoby vinné ale i nevinné, osoby v činu trestném zúčastněné i jeho naprosto vzdálené, jím snad i poškozené.*⁹⁷“. K tomu dále dodává, že „*právo civilní i správní může s fikcemi činit jako s realitami, nikoliv však právo trestní*⁹⁸“.

⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 376

⁹⁵ *ibid.* str. 375

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. ISBN: 978-80-7201-683-9. str. 7

⁹⁷ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 1912., str. 52

⁹⁸ *ibid.*

Správněprávní odpovědnost se obecně v kontinentální právní kultuře jeví jako možná varianta, které dnes však využívá prakticky pouze Německo, kde zůstala zachována zásada, že trestného činu se může dopustit pouze fyzická osoba. Co se ostatních sousedních zemí týče, tak Polsko i Rakousko mají zakotvenu trestní odpovědnost právnických osob. K pravé trestní odpovědnosti právnických osob se jako poslední ze sousedních států přihlásilo v roce 2015 Slovensko, když změnilo původní koncepci nepravé trestní odpovědnosti, podle které mohla být právnické osobě uložena pouze některá ochranná opatření, a to navíc až poté, co byla pro trestný čin odsouzena fyzická osoba, která jednala jejím jménem⁹⁹. Jedním z důvodů, proč se zákonodárce nakonec přiklonil k trestní odpovědnosti, místo odpovědnosti správní, je podle Jelínka nedostatečná úprava deliktů odpovědnosti právnických osob mimotrestními normami. České řešení hmotněprávní úpravy přestupků právnických osob je i po reformě z roku 2016 roztříštěné, nejednotné a doprovází ho také nedokonalá procesní pravidla, která ve správním řízení, narozdíl od řízení trestního, neposkytují dostatečnou záruku pro uplatnění všech práv obviněného¹⁰⁰. S tímto závěrem nesouhlasí například Kotlán, který tvrdí, že reformou přestupkového práva¹⁰¹ se správní právo trestní, zejména ve hmotněprávní oblasti, trestnímu právu přiblížilo. Tento argument pak zakládá především na judikatuře, která u přestupků nebo daňových deliktů zohledňuje spíše povahu sankce před jejím systematickým zařazením do toho kterého odvětví.¹⁰² Z judikatury je v tomto ohledu možné zmínit například závěr Nejvyššího soudu, na jehož základě je penále uložené podle daňového řádu trestní sankcí sui generis a trestní stíhání za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby již není podle zásady ne bis in idem přípustné¹⁰³.

⁹⁹ KAVĚNA, M. a kol. *Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU., srovnávací studie*. Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016 [online] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954> [cit. 1. listopadu 2021]

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 377

¹⁰¹ Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, a na něj navazující legislativní úprava.

¹⁰² KOTLÁN, Pavel. *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*. Trestněprávní revue č. 2, rok 2020, str. 87

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 15 Tdo 832/2016

2.1.2.2. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a jeho kritika

Působnost norem upravujících trestní odpovědnosti právnických osob je zakotvena v zákoně č. 418/2011 Sb. (TOPO) a subsidiárně též v trestním zákoníku (§1 odst. 2 TOPO). Rozlišujeme celkem čtyři druhy působnosti. Působnost časovou, věcnou, osobní a místní. Právnické osoby je možné trestně stíhat od data účinnosti TOPO, tedy od 1.1. 2012. Ostatní pravidla časové působnosti subsidiárně určí trestní zákoník v §1 až §3. Věcnou působnost určuje §7 TOPO, který uvádí výčet trestných činů, kterých se právnická osoba dopustit nemůže, jedná se tedy o výčet negativní. Osobní působnost zákona pak upravuje §6 TOPO, konkrétně odst. 1 písm. a) a b), který stanoví, že trestně odpovědnými nejsou Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Posledním druhem působnosti je působnost místní. Místní působnost stojí, podobně jako u trestního zákoníku, na zásadách teritoriality (§2 TOPO), personality (§3 TOPO), ochrany (§4 TOPO) a zásady rozšíření nebo zúžení působnosti české úpravy mezinárodní smlouvou (§5 TOPO)¹⁰⁴.

Tím, co v konečném důsledku zakládá trestní odpovědnost právnické osoby, je tzv. koncept přičitatelnosti. V občanském zákoníku můžeme najít nejobecnější vymezení právnické osoby, která definována takto: „*Právnická osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.*“¹⁰⁵. Právnická osoba je tedy určitou zákonem přiznanou fikcí, která má práva, povinnosti a nese odpovědnost, nicméně svou vůli musí projevovat skrze fyzické osoby, které ji zastupují. Fyzickými osobami, jejichž jednání je právnické osobě přičitatelné, podle §8 odst. 1 TOPO jsou: statutární orgán nebo jeho člen nebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat, osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou výše, dále ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku a konečně zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů, a to za předpokladu, že jim trestný čin lze přičítat. Jednání zmíněných osob musí být samozřejmě protiprávní a k tomu přistupuje ještě podmínka, že takové jednání bylo uskutečněno v zájmu právnické osoby nebo (alternativně) v rámci její činnosti (§8 odst. 1 TOPO).

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 381

¹⁰⁵ §20 odst. 1 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

U výše zmíněné alternativní podmínky nastávají jisté aplikační potíže, kdy je teoreticky možné, aby pachatel, fyzická osoba uvedená v §8 odst. 1 TOPO, spáchala trestný čin pouze v rámci činnosti právnické osoby, nikoliv nutně v jejím zájmu. Pokud tedy fyzická osoba spáchá trestný čin, který není v zájmu právnické osoby, z logiky věci vyplývá, že takové jednání bylo samotné právnické osobě spíše ke škodě a není tedy na místě právnické osobě trestný čin přičítat, pokud byl spáchán sice jejím jménem a v rámci její činnosti, nicméně na její úkor. V této otázce se judikatura dopracovává k závěru, že právnické osobě nelze přičítat trestný čin fyzické osoby, pokud byla osobou, která za ni jedná, pouze zneužitá¹⁰⁶. Právní teorie se navíc v tomto směru přiklání spíše k tomu, aby byla celá alternativní podmínka „v rámci činnosti” nebo „v zájmu” nahrazena po rakouském vzoru termínem „ve prospěch”¹⁰⁷.

Dalším sporným tématem týkajícím se trestní odpovědnosti právnických osob je možnost „zproštění se” trestní odpovědnosti, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 § 8 TOPO. Tento institut byl zaveden novelou č. 183/2016 Sb.¹⁰⁸. Hlavním úskalím této konstrukce je skutečnost, že formulace ustanovení §8 odst. 5 se zdá být poměrně nešťastnou v tom smyslu, že jednak evokuje jistý „liberační” důvod, který je typický pro objektivní odpovědnost a s tím související obrácení důkazního břemene, které v trestním právu musí, samozřejmě v souladu se zásadou vyhledávací (§2 odst. 5 TR), za všech okolností unést obžaloba. O problematice tohoto ustanovení pojednává například Pelc, který tvrdí, že se právnické osobě žádná povinnost důkazní, ani povinnost tvrzení neukládá¹⁰⁹. Podle Pelce by opačný závěr, dovedený ad absurdum, právnickým osobám nejen ukládal povinnost přijmout opatření, která po nich lze požadovat (vyvinout veškeré úsilí), ale také udělat vše pro to, „*aby tato opatření byly [sic] v případě vznesení obvinění schopny dokázat, a unést tak důkazní břemeno*¹¹⁰”. Nelze než souhlasit, že v případě §8

¹⁰⁶ k tomu rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 627/2015 a sp. zn. 8 Tdo 972/2016

¹⁰⁷ k tomu např.: GERLOCH, Aleš a BERAN, Karel. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1. str. 107-108

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3. str. 158 an.

¹⁰⁹ PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Bulletin advokacie [online], publikováno 3. prosince 2018, dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno> [cit. 2. listopadu 2021]

¹¹⁰ ibid.

odst. 5 TOPO se jedná o subjektivní stránku trestného činu právnické osoby, protože odpovědnost právnické osoby obsahuje jak složku odvozenou od subjektivní stránky trestného činu fyzické osoby, tak vlastní složku, originární, která spočívá v opomenutí náležité péče, kterou lze po právnické osobě spravedlivě požadovat. Pokud by takové ustanovení neexistovalo, jednalo by se o odpovědnost čistě objektivní. Dokazování, zda byla tato část subjektivní stránky naplněna či nikoliv ovšem nesmí tížit samotnou právnickou osobu, nýbrž orgány činné v trestním řízení¹¹¹.

Posledním, a ve vztahu k potírání organizované trestné činnosti možná nejfrekventovanějším, tématem, které bych ve spojitosti s trestní odpovědností právnických osob rád zmínil, je problematika využívání právnických osob coby pouhých nástrojů k páchání trestné činnosti. V současné právní úpravě platí, že za trestný čin může být potrestána jak fyzická osoba, tak i osoba právnická, za předpokladu, že jsou naplněny podmínky přičitatelnosti. Je také možné, že fyzická osoba, která je přímým pachatelem trestného činu, nebude orgány činnými v trestním řízení dohledána a stíhána tak bude pouze osoba právnická (§8 odst. 3 TOPO)¹¹². Problém ve spojitosti s organizovaným zločinem nastává ve chvíli, kdy se jedná například o tzv. mrtvou schránku¹¹³. Kotlán k tomu uvádí, že u takových typů právnických osob se trestní postih mívá účinkem, protože po vykonání trestné činnosti dojde k převodům majetku a následnému „zmrtnění“ v podobě převodu podílů na tzv. bílé pěšce, kteří s původní trestnou činností nemají cokoliv společného a o společnost jako takovou se nestarají. Následné sankcionování takové neaktivní právnické osoby zákazem činnosti, peněžitým trestem nebo propadnutím majetku postrádá smyslu, protože již dávno žádným majetkem nedisponuje a činnost nevyvíjí¹¹⁴. Efektivnějším by se tedy podle něj jevílo zrušení takové právnické osoby civilním soudem na základě §172 odst. 1 OZ nebo příslušných ustanovení zákona o obchodních korporacích, protože hrozící trestní sankce fakticky nemůže být o nic přísnější a navíc je v době vyhlášení odsuzujícího rozsudku značná část odsouzených právnických osob stejně v likvidaci¹¹⁵. V tomto směru lze tedy uvažovat o subsidiaritě trestní

¹¹¹ *ibid.*

¹¹² KOTLÁN, Pavel. *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*. Trestněprávní revue č. 2, rok 2020, str. 87

¹¹³ Korporace, která vůbec není schopna vykonávat činnost.

¹¹⁴ KOTLÁN, Pavel. In: VOJÁČEK, Ladislav. *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN: 978-80-210-8332-5, str. 243 an.

¹¹⁵ KOTLÁN, Pavel. *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*. Trestněprávní revue č. 2, rok 2020, str. 87

represe za použití soukromoprávních předpisů k eliminaci mrtvých schránek a lze uzavřít, že v případech, kdy není současně trestána i fyzická osoba, bude úprava trestní odpovědnosti právnických osob nejefektivnější kupříkladu v korupčních případech nebo při neoprávněném čerpání dotací a subvencí, kdy právnická osoba nebude toliko nástrojem k páčání trestné činnosti, ale osobou, která se při výkonu své hlavní (legální) činnosti dopustila trestného činu, za který ji lze citelně sankcionovat¹¹⁶.

Tvrzení ohledně vedení mnoha bezpředmětných trestních řízení proti mrtvým schránkám potvrzuje i letošní analýza poradenské společnosti Dun & Bradstreet. Podle ní registruje v současné době Ministerstvo spravedlnosti celkem 726 právnických osob se zápisem v rejstříku trestů¹¹⁷. Z tohoto celkového počtu už však 195 z nich přestalo existovat úplně a mnoho dalších je v likvidaci. Z analýzy se také potvrzuje obliba páčání trestné činnosti skrze společnosti s ručením omezeným, které mají na počtu odsouzených právnických osob 90% podíl. Následovány jsou akciovými společnostmi a spolky, jejichž podíl činí shodně 4%. Podíl ostatních forem právnických osob na trestné činnosti je zanedbatelný. Poslední skutečností, která z mého pohledu potvrzuje hojně využívání mrtvých schránek je přehled podle obratu. Více než polovina (konkrétně 57%) odsouzených právnických osob totiž žádný obrat negenerovala nebo jej neuváděla¹¹⁸.

2.2. Nástroje procesněprávní

Odhalování i vyšetřování organizované trestné činnosti se vyznačuje oproti běžné kriminalitě některými specifiky. Při snaze o potírání činnosti organizovaných zločineckých skupin je totiž zapotřebí odhalit jejich strukturu, modus operandi a další skutečnosti. Vyšetřování proto musí probíhat obsírněji vzhledem k tomu, že lze předpokládat, že minimálně část kriminality páchané takovou skupinou zůstává prozatím latentní a právě proto musí být ponechán prostor k podchycení a odhalení další trestné činnosti¹¹⁹. Pro tento postup je český právní řád vybaven některými speciálními postupy, které mají orgány činné v trestním řízení k dispozici. Mnohé z nich více či

¹¹⁶ *ibid.*

¹¹⁷ ke dni 3. 11. 2021 se jednalo o 753 právnických osob. zdroj: Rejstřík trestů právnických osob.

¹¹⁸ Redakce časopisu Konkursní noviny. Newsletter Konkursní noviny ze dne 30. 9. 2021. [online] dostupné na: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/298515/1/2?rem=trestn%C3%AD%20odpov%C4%9Bdnost%20pr%C3%A1vnick%C3%BDch%20osob#> [cit. 3. listopadu 2021]

¹¹⁹ MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN: 80-206-0423-5. str. 253

méně zásadním způsobem zasahují do ústavně zaručených práv a svobod jednotlivců, proto jsou také velmi často předmětem řízení před Ústavním soudem, případně i před Evropským soudem pro lidská práva. Zákodárce tak musí pečlivě zvážit možnosti a limity jejich zákonné úpravy a orgány činné v trestním řízení si pak při své činnosti musí počínat v mezích přiměřenosti zakotvené mezi zásadami trestního řízení v §2 odst. 4 TŘ, který stanoví, že „*Trestní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.*”¹²⁰ .

Jako ilustrační příklad výše zmíněného může posloužit odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§88 an. TŘ). Vzhledem k tomu, že se jedná o zásah do práva na uchování tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením¹²¹, je zapotřebí, aby kromě zákonného zmocnění, které dále omezuje možnost využití tohoto prostředku jen pro některé zločiny (horní hranice trestní sazby nejméně 8 let) a jiné taxativně vyjmenované trestné činy, udělil s tímto prostředkem souhlas předseda senátu (v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce), a to formou příkazu k odposlechu. Příkaz je rozhodnutím sui generis a není možné proti němu užit opravných prostředků¹²². Trestní řád navíc limituje maximální možnou dobu, po kterou lze odposlech provádět (ač opakovaně) a stanoví i některá další pravidla, jako například výslovný zákaz provádění odposlechu komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem. V případě, že policejní orgán konverzaci mezi nimi zachytí, je povinen odposlech přerušit, záznam zničit a získané informace nesmí využít. Pro využití záznamu telekomunikačního hovoru v trestním řízení coby důkazu je ještě nutné připojení protokolu s doplňujícími údaji¹²³.

Mezi procesní nástroje pro boj s organizovaným zločinem můžeme dále řadit operativně pátrací prostředky podle §158b an. TŘ (předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta), které

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3. str. 147

¹²¹ čl. 13 Listiny základních práv a svobod

¹²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3. str. 361

¹²³ *ibid.*

byly původně součástí zákona o Policii České republiky a posléze novelou č. 265/2001 Sb. „přesunuty“ do trestního řádu. Dalšími instituty, upravenými rovněž trestním řádem, jsou pak spolupracující obviněný, utajený svědek nebo dočasné odložení trestního stíhání. Pro účely této práce se budu dále detailněji věnovat problematice spolupracujícího obviněného, prostorových odposlechů a použití agenta, jejichž uplatnění v trestním řízení je dlouhodobě předmětem diskusí mezi odborníky, kteří volají po propracovanější úpravě regulace těchto nejofenzivnějších vyšetřovacích metod, neboť je v současné době jejich úprava buď nedostatečná nebo dokonce zcela absentuje, což je v rozporu s obecnými zásadami předvídatelnosti a právní jistoty v oblasti veřejného práva¹²⁴.

2.2.1. Prostorové odposlechy

Prostorový odposlech je jedním z institutů, které trestní řád výslovně nepojmenovává. Systematicky jej nicméně řadíme mezi tzv. operativně pátrací prostředky, konkrétně mezi sledování osob a věcí podle §158d TR¹²⁵. Jelínek prostorové odposlechy vymezuje jako „*Utajené získávání informací pomocí speciálních, pro tyto účely sestavených technických prostředků a zařízení zaznamenávajících obraz, zvuk, přesný pohyb i činnost sledovaných osob v reálném čase a prostoru.*“¹²⁶, což odpovídá sledováním podle §158d odst. 2 a odst. 3 TR. Jinými slovy se tedy jedná o takřka jakékoliv technické zařízení, kterým lze pořídit záznam obrazu či zvuku vypovídající o činnosti sledovaných osob na jakémkoliv místě, ať už v domě či bytě, v kanceláři, na ulici, v dopravním prostředku nebo zkrátka kdekoli jinde, pokud takový záznam nespadá do regulace odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle §88 an. TR¹²⁷.

Sporností tedy již na základě pouhého vysvětlení tohoto prostředku vytane na mysl celá řada. Asi nejzásadnějším je již zmíněný zásah prostorových odposlechů do Listinou garantovaných práv a svobod, případně pak při jejich konkrétním využití můžeme mluvit o upřednostňování některých práv a zájmů před jinými, pokud vedle sebe při nutnosti využití odposlechů neobstojí. Dále o

¹²⁴ PELC, Vladimír. MULÁK, Jiří. *Terorismus a organizovaný zločin - výzvy pro trestní právo v 21. století*. In: *Metamorfózy práva ve střední Evropě 2020 - Právo a krize*, Plzeň: ZČU, 2020

¹²⁵ ŠČERBOVÁ, Veronika. *Zamyšlení nad skutečně aktuálními problémy právní úpravy tzv. prostorových odposlechů*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2019, č. 4, str. 19

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří. *K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu*. *Bulletin advokacie*. 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu> [cit. 11. listopadu 2021]

¹²⁷ *ibid.*

přípustnosti jejich užití coby důkazních prostředků i pro jiná trestní řízení, než pro která byly nařízeny a v neposlední řadě je také nutno diskutovat otázku samotných povolovacích režimů prostorových odposlechů, a to zejména v porovnání s režimem, který zákon stanoví pro odposlech a záznam telekomunikačního provozu.

2.2.1.1. Povolování prostorových odposlechů

Výchozí stav pro povolování prostorových odposlechů je následující. Zákon rozlišuje tři možné způsoby sledování. Prvním je sledování prosté (§158d odst. 1 TŘ), druhým je sledování, při kterém jsou pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy (§158d odst. 2 TŘ) a posledním je sledování, při kterém je zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo je zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků. Každý z těchto druhů má zároveň jiný povolovací režim. Zatímco pro prosté sledování, které fakticky není prostorovým odposlechem, žádné povolení není zapotřebí, pro druhý a třetí případ si musí policejní orgán opatřit svolení státního zástupce, respektive soudce. Pořizování záznamů v režimu §158d odst. 2 TŘ je však dokonce možné zahájit i bez předchozího povolení za podmínky, že věc nesnese odkladu a policejní orgán o povolení dodatečně požádá (§158d odst. 5 TŘ).

Stanovené režimy mají odrážet odlišnou intenzitu narušování soukromí sledovaných osob jednotlivými druhy sledování¹²⁸. Taková právní úprava nicméně poněkud nesouzní právě se speciální úpravou povolování odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu zmíněnou výše. Validním shledávám Jelínkův argument, že zejména mezi „běžným“ odposlechem podle §88 TŘ a „prostorovým“ odposlechem, kterým není zasahováno do nedotknutelnosti obydlí či listovního tajemství podle §158d odst. 2 TŘ, existuje jisté legislativní vakuum, kdy se podle toho, zda argumentujeme ze strany obžaloby nebo obhajoby, může zdát první povolovací proces příliš formalistický a neflexibilní a druhý naopak relativně rychlý, efektivní, zato náchylný k nadužívání nebo nedostatečné ochraně práv obviněného a osob, se kterými přichází do styku¹²⁹. V tomto směru v úvahách de lege ferenda neinklinuji ani ke zpřísnění povolovacích procesů při prostorových

¹²⁸ GRŮVNA, Tomáš. *Zákonnost důkazů získaných sledováním osob a věcí*. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*, Leges, Praha 2018, ISBN: 978-80-7502-287-5, str. 314 an.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří. *K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu*. *Bulletin advokacie*. 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu> [cit. 11. listopadu 2021]

odposleších podle §158d odst. 2 TŘ po vzoru §88 TŘ, ani k úpravě §88 TŘ v opačném gardu. Ponechal bych na kompromisu zákonodárce, jaký způsob úpravy zvolí za předpokladu, že úprava dvou institutů, které vykazují přinejmenším podobnou míru zásahu do soukromí osob, bude srovnatelná a trestní řád tak nebude trpět touto vnitřní diskrepancí. Situace, kdy i komentářová literatura k zákonu radí, že „v případě pochybností o míře zásahu [do soukromí] je vhodné postupovat podle odstavce 3, jinak hrozí nepoužitelnost pořízeného záznamu¹³⁰” totiž dle mého naznačuje buď obsolentnost druhého odstavce nebo právě spíše potřebu konkrétnější zákonné úpravy.

2.2.1.2. Přípustnost při poradách soudů

Palčivým problémem je s ohledem na charakter pořizovaného záznamu fakt, že sledováním získaný materiál nemusí nutně obsahovat pouze informace relevantní pro řízení, pro které byl prostorový odposlech nařízen. Zásah do soukromí je sice v takovém případě ospravedlněn veřejným zájmem na odhalení a potrestání pachatelů trestné činnosti, nicméně skutečné dilema nastává, pokud záznam není „pouhým” zásahem do soukromí třetích osob, ale narušuje i jiná, často velmi zásadní ustanovení ústavních či běžných zákonů. V této souvislosti předkládá Jelínek, respektive Ščerbová dvě situace konfliktu zájmu na potrestání pachatelů se zájmy jinými. Prvním jsou odposlechy v kancelářích soudců, druhým pak odposlechy rozhovorů mezi advokátem a jeho klientem.

V První zmíněné situaci, tedy při odposleších v kanceláři soudce (v konkrétním případě u Vrchního soudu v Praze), měly být odposlechem zachyceny mimo jiné i skutečnosti a informace projednávané v kanceláři za účelem porady senátu o rozsudcích, a to i ve věcech, které neměly mít s kauzou, pro niž bylo odposlouchávací zařízení instalováno, nic společného. Tato skutečnost ve spojení s tím, že podle trestního řádu je taková porada senátu neveřejná (nesmí jí být přítomny jiné, než zákonem vyjmenované osoby) a o odposleších nebyli informováni ani funkcionáři soudu je tak podle Jelínka alarmující¹³¹. K tomuto názoru se vyjadřuje i Ščerbová, podle níž je o řád důležitější zájem veřejnosti na ochraně justičního systému jako takového. Připuštění důkazů získaných prostřednictvím odposlechů instalovaných v kancelářích soudců je tak zcela legitimním nástrojem

¹³⁰ DRAŠTÍK, Antonín. FENYK, Jaroslav. a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

¹³¹ JELÍNEK, Jiří. *K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu*. Bulletin advokacie. 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu> [cit. 11. listopadu 2021]

proti „justiční mafii“, pokud v souvislosti s výkonem své funkce soudci páchají trestnou činnost závažného charakteru¹³². V tomto případě se přikláním spíše ke druhému závěru a zájmu veřejnosti jako celku na ochraně před tzv. kabinetní justicí. Ostatně i Ústavní soud judikoval, že odmítnutím důkazu (byť tajně pořízeným) zvukovým záznamem z porady senátu, dochází k porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹³³. Tím spíše se pak, dle mého názoru, zdá být legitimním záznam získaný lege artis policejním orgánem v rámci vyšetřování. Dlužno ovšem dodat, že podobné záznamy by měly být pořizovány jen v nezbytně nutných případech a nakládání s nimi by mělo taktéž být předmětem přísného dozoru.

2.2.1.3. Zachycení komunikace mezi obžalovaným a obhájcem

Oproti tomu se zdá být odpověď na další otázku, týkající se úpravy odposlechů a záznamů rozhovorů mezi advokátem jeho klientem, relativně jasná. Policejnímu orgánu zákon ukládá povinnost zničit záznam, který obsahuje komunikaci mezi klientem a jeho obhájcem. Zájem na respektování práva na obhajobu, potažmo spravedlivý proces, je zde natolik důležitým, že jediným quasi průlomem tohoto základu trestního procesu jsou závěry Nejvyššího a Ústavního soudu, podle kterých se ustanovení o povinnosti zničit záznamy neuplatní v případech, kdy je advokátem ke škodě klienta, nebo oběma ve spolupachatelství ke škodě jiných osob, páchána trestná činnost. V takovém případě se totiž nejedná o poskytování právních služeb a této činnosti tak nemůže být poskytována jakákoliv zákonná ochrana¹³⁴. V této souvislosti bych však ještě rád uvedl Gřivnův názor, že mimo výše zmíněné případy páchání trestné činnosti obhájcem, by měla být zvýšená ochrana komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem poskytována dříve, než až od zahájení trestního stíhání, protože díkce §88 a §158d hovoří skutečně o komunikaci obhájce s obviněným, nikoliv s „podezřelým“. Důvěrnost vzájemné komunikace pokrývá totiž podle Gřivny celé trestní řízení, tedy delší časový úsek, který zasahuje i do doby před zahájením trestního stíhání, což dovozuje z povinné mlčenlivosti advokáta a zákazu jeho výslechu o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Proto by měla být předmětná ustanovení

¹³² ŠČERBOVÁ, Veronika. *Zamyšlení nad skutečně aktuálními problémy právní úpravy tzv. prostorových odposlechů*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2019, č. 4, str. 19

¹³³ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 4071/17

¹³⁴ k tomu např.: Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1332/2009 a nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 1638/14

trestního řádu hovořící o komunikaci mezi obhájcem a obviněným vykládána spíše extenzivně, než restriktivně¹³⁵.

2.2.1.4. Využití prostorového odposlechu v jiném trestním řízení

Poslední, a v poslední době opět hojně řešenou problematikou v rámci tématu prostorových odposlechů je využití záznamu získaného na základě povolení v jedné trestní věci i ve věci jiné. Na vině je poněkud nešťastná formulace §158d odst. 10 TŘ. Ten stanoví, že „*v jiné trestní věci, než je ta, v níž bylo sledování za podmínek uvedených v odstavci 2 provedeno, lze záznam pořízený při sledování a připojený protokol použít jako důkaz jen tehdy, je-li i v této věci vedeno řízení o úmyslném trestném činu nebo souhlasí-li s tím osoba, do jejíž práv a svobod bylo sledováním zasahováno*”. Z možných výkladů zákona jednoznačně nevyplývá, zda lze využít pro jiné trestní řízení pouze záznamy pořízené v režimu odst. 2 (tedy na základě povolení státního zástupce) nebo ustanovení dopadá i na případy podle odstavce třetího (povolení sledování soudem při zásahu do některých základních práv). Řešení této otázky tedy muselo být kvůli nejednoznačnosti litery zákona ponecháno zejména na výkladu soudní praxi, která se ovšem v poslední době v této záležitosti vyvíjí poměrně překotně. Chronologickým vývojem judikatury z posledních let se dostáváme ze situace, kdy Vrchní soud v Praze užití důkazů získaných prostorovým odposlechem v režimu §158d odst. 3 v jiném trestním řízení zapovídal¹³⁶, do stavu, kdy Nejvyšší soud naopak užívání takových důkazů ve svých rozhodnutích podpořil¹³⁷.

Primárními pilíři, ze kterých soudy ve snaze o výklad §158d odst. 10 TŘ vychází, jsou zásada volného hodnocení důkazů podle §2 odst. 6 TŘ, na ní navazující demonstrativnost výčtu důkazních prostředků v §89 odst. 2 TŘ, rozlišení jednotlivých druhů sledování zákonodárcem a také otázka přípustnosti analogie norem trestního procesu. Vrchní soud v Praze došel ve své argumentaci k závěru, podle kterého užití získaného záznamu v jiném řízení není možné, protože jazykový výklad předmětného ustanovení vylučuje jeho aplikaci na režim podle §158d odst. 3 TŘ. Tento nedostatek nelze zhojit ani analogií, jelikož trestní řád jinak mezi režimy podle odstavců 2 a 3 striktně rozlišuje a analogie je navíc ve veřejném právu obecně nevhodným nástrojem k hojení vad, které jdou v

¹³⁵ GŘIVNA, Tomáš. *Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem*. Bulletin advokacie. 2017, č. 6. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravo-na-zachovani-duverne-komunikace-mezi-advokatem-a-jeho-klientem> [cit. 11. listopadu 2021]

¹³⁶ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 90/2019 a sp. zn. 4 To 12/2020

¹³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 865/2020 a sp. zn. 8 Tdo 647/2020

konečném důsledku k tíži jedince, proti kterému je řízení vedeno. Navíc je zdůrazněno i hledisko teleologické, kdy podle Vrchního soudu zákonodárce zcela záměrně rozlišil tři různé druhy sledování na základě povolovacích režimů, jejichž odlišnost by nebyla v případě opačného rozhodnutí dostatečně akcentována. Znění §158d odst. 10 TŘ je tak toliko speciálním ustanovením k §89 odst 2 TŘ, když taxativním výčtem vylučuje použitelnost důkazů získaných za pomoci záznamů pořízených v režimu §158d odst. 3 TŘ¹³⁸.

Opačný právní názor nedlouho poté vyjádřil Nejvyšší soud. Ten za pomoci systematického a logického výkladu vyvodil, že sledování osob a věcí, kterým je zasaženo do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství, písemností a jiných záznamů uchovávaných v soukromí, není samostatným právním institutem, ale pouze součástí obecnějšího institutu sledování osob a věcí, na kterou jsou zákonodárcem kladeny přísnější povolovací podmínky z důvodu intenzivnějšího narušování základních práv. Takové uchopení institutu sledování osob a věcí jako širšího celku, a nikoliv jako tří institutů relativně samostatných, spolu s důrazem na současnou aplikaci principu proporcionality, znamená, že záznamy získané z prostorových odposlechů na základě povolení soudu jsou způsobilé k využití i v jiných trestních řízeních. Proporcionalitou se podle soudu pak rozumí vyváženost „mezi závažností zásahu do soukromí a závažností trestné činnosti, která má být záznamy z jiné trestní věci prokázána“. Příkladem zjevně neproporcionálním, a tedy nezpůsobilým k užití záznamů z jiného trestního řízení, je uveden případ, kdy by byl sledováním osoby podezřelé ze zvlášť závažného zločinu vraždy odhalen i trestný čin zanedbání povinné výživy¹³⁹.

Jakkoliv se může na první pohled zdát „dovyložení“ §158d odst. 10 TŘ logické (Nejvyšší soud dokonce uvádí, že opačný výklad by znamenal „logický anachronismus¹⁴⁰“), tak pravdou zůstává, že doslovné znění zmíněného ustanovení je v ostrém kontrastu s ustanovením §88 odst. 6 TŘ, kde je explicitně upravena možnost užití záznamu telekomunikačního provozu v jiném trestním řízení. Povolovací režim pro odposlech a záznam telekomunikačního provozu (§88 odst. 1 TŘ) je přitom ještě přísnější, než v případě sledování podle §158d odst. 3 TŘ a zásah do soukromí bude

¹³⁸ AUGUSTINOVÁ, Pavla; MULÁK, Jiří; HERANOVÁ, Simona. *Procesní použitelnost záznamů ze sledování osob a věcí v jiné trestní věci - několik poznámek k úpravě tzv. prostorového odposlechu*. Trestní právo (Wolters Kluwer), 2020, č. 4

¹³⁹ KOBLASOVÁ, Jana. *Prostorové odposlechy ve světle nedávné judikatury Nejvyššího soudu*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci. 2021, č. 1

¹⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 865/2020

pravděpodobně srovnatelný. Upřednostňováním jazykového výkladu by tedy mohla vzniknout situace, kdy osud důkazu záznamem nebude až tak záviset na tom, jestli nebylo do práv obviněného zasaženo v nepřijatelné míře, ale pouze na tom, jestli byl záznam získán coby záznam telekomunikačního provozu nebo prostorový odposlech s povolením státního zástupce (pak bude použitelný) nebo coby prostorový odposlech se zásahem do soukromí podle §158d odst. 3 TŘ (pak bude nepoužitelný).

Zdá se, že systematicky by závěr o nemožnosti využití prostorových odposlechů podle §158d odst. 3 TŘ nedával smysl, ale na základě výše zmíněných argumentů obou názorových proudů spatřuji jistou nelogičnost skutečně spíše v disharmonické úpravě jednotlivých institutů, které soudy ve svých rozhodnutích za účelem co nejadekvátnějšího výkladu musí srovnávat. Nelze tvrdit, že požadavek na propracovanější právní úpravu, která odpovídá úrovni invazivnosti prostorových odposlechů je neopodstatněný a nepotřebný pro zachování ochrany práv a právní jistoty osob, proti kterým se trestní řízení vede. Stejně tak ale nelze popřít smysl závěrů o nelogičnosti vyloučení užití jednoho konkrétního způsobu provedení odposlechu v jiném trestním řízení zákonodárcem a z toho pramenící potřebu využití nadstandardních výkladových metod k zalepení mezer zákona. Stejně jako v otázce povolování „klasických“ a „prostorových“ odposlechů se mi jeví příhodnou varianta sjednocení zákonné úpravy, která může nastavením konkrétnějších pravidel pro futuro zamezit nejistotě a omezit volnost soudů při výkladu ustanovení, která jsou ultimou ratio vyšetřovací činnosti.

2.2.2. Použití agenta

Použití agenta je nástrojem šitým na míru boji s organizovaným zločinem. V české právní úpravě se jedná, stejně jako u prostorových odposlechů, opět o jeden z operativně pátracích prostředků. Již pro pouhou „aktivaci“ agenta zákon ukládá velmi striktní povolovací režim. Tomu ovšem odpovídá následná šíře jeho pravomocí. Agent v rámci své činnosti již následně nepotřebuje další povolení k využití operativně pátracích prostředků podle §158c TŘ a §158d odst. 2 TŘ. Využívání agentů k odhalování různých forem organizované kriminality přináší řadu teoretických i praktických otázek, a to jak v trestním právu hmotném, tak v trestním právu procesním a zároveň nabízí možnost širokého srovnání s právními úpravami v jiných zemích či jiných právních kulturách. V České republice se narodil od prostorových odposlechů nejedná o hojně užívaný prostředek. Například Kopečný uvádí, že podle Transparency International nedošlo mezi lety 2007 a 2012 k využití

institutu agenta ve sledovaných korupčních případech ani jednou¹⁴¹. Nepříliš časté využívání agentů v praxi pak potvrzuje i dotazníkový průzkum Makkieho (zaměřený na beztrestnost agenta), podle kterého se z jedenácti respondentů z řad soudců krajských a vrchních soudů za celou svou kariéru setkal s tímto institutem jediný¹⁴². Důvodem může být mimo jiné právě i to, že se nejedná o pouhé pasivní vyšetřování trestné činnosti, ale do jisté míry i o aktivní účast konkrétní fyzické osoby, agenta, na kriminálních aktivitách při rozkrývání struktur organizovaného zločinu. Taková role může být při nedostatečné opatrnosti či neprofesionalitě agentů i kontraproduktivní, protože z jejich strany pak často dochází k pochybením, ve kterých ESLP shledá porušování práv garantovaných Evropskou úmluvou o lidských právech, což v konečném důsledku celý průběh vyšetřování zhatí¹⁴³.

2.2.2.1. Agent ve hmotném a procesním právu

Trestní řád, s ohledem na vysoký stupeň ofenzivnosti použití agenta, výrazně limituje trestní řízení, v rámci kterých jej lze využít. Aby bylo agenta vůbec přípustné použít, je zapotřebí získat souhlas soudce vrchního soudu a musí se jednat alternativně o řízení vedené pro zločin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, pro trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, pro taxativně vyjmenované trestné činy nebo pro úmyslný trestný čin, k jehož stíhání zavazuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána¹⁴⁴. §158e odst. 2 TŘ pak agenta vymezuje coby příslušníka Policie České republiky nebo Generální inspekce bezpečnostních sborů. Agent je podle §158e odst. 6 TŘ povinen při své činnosti zachovávat zásadu přiměřenosti, když mu zákon zvlášť ukládá volit takové prostředky, které jsou způsobilé ke splnění jeho služebního úkolu a jimiž není jiným osobám způsobována újma na jejich právech nad míru nezbytně nutnou. Současně zásadě přiměřenosti odpovídá i povinnost státního zástupce podle §158e odst. 7 TŘ. Ten musí každé tři měsíce zkoumat, zda přetrvávají důvody pro nasazení agenta. V případě, že důvody pominuly, musí dát policejnímu orgánu pokyn k bezodkladnému ukončení činnosti agenta.

¹⁴¹ KOPEČNÝ, Zdeněk. *Možnosti a limity použití agenta v boji proti organizovanému zločinu*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN: 978-80-7502-068-0, str. 133

¹⁴² MAKKIEHOVÁ, Sandra. *Okolnosti vylučující protiprávnost se zaměřením na beztrestnost agenta*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Bohuslav, Lukáš. str. 59 an.

¹⁴³ DEBÄREN, Jiří Otakar. *Policejní provokace v příkladech*. Právo a bezpečnost. 2020, č. 1

¹⁴⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

Z povahy věci se samozřejmě počítá s tím, že se agent při plnění svých úkolů infiltruje do organizované zločinecké skupiny a dost možná se bude i podílet na její činnosti. Pro tento případ byla v §363 odst. 1 a 2 TZ uzákoněna speciální okolnost vylučující protiprávnost, a totiž beztrestnost agenta. Ustanovení §363 TZ vylučují jeho trestní odpovědnost pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině (§361 TZ) za předpokladu, že se takového činu dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny anebo jejímu spáchání předejít. Agent dále za stejných předpokladů nebude jednat protiprávně, pokud se dopustí některého z trestných činů taxativně vyjmenovaných v §312c odst. 2 TZ. Třetí odstavec §363 TZ nakonec vylučuje beztrestnost pro tzv. agenta provokatéra, který by skupinu založil nebo zosnoval¹⁴⁵.

2.2.2.2. Agent provokatér

Shora popsaná konstrukce okolnosti vylučující protiprávnost také rozlišuje přípustné a nepřípustné chování agenta. Zákonem chráněnou formou je pouze tzv. agent kontrolor, nikoliv agent provokatér. Ani jeden z těchto pojmů, natož jeho konkrétní obsah, trestní zákoník, resp. trestní řád výslovně neupravuje a nikdy neupravoval¹⁴⁶. V zájmu zachování práva na spravedlivý proces vytvořil Evropský soud pro lidská práva „skutkovou podstatu“ nezákonné provokace¹⁴⁷. O nezákonnou provokaci jde tehdy, když agent nevyšetřuje trestnou činnost pouze pasivním způsobem, ale pro zahájení trestního stíhání se rozhodne opatřit si důkazy za pomoci vyvinutí vlivu na subjekt, který tím pobídne ke spáchání trestného činu, ke kterému by jinak nedošlo¹⁴⁸. Součástí doktríny ESLP je rovněž obrácení důkazního břemene, kdy leží na bedrech státu, aby proti námitce obviněného dokázal, že o nepřípustnou provokaci nešlo. Důsledkem nesplnění požadavku zákazu agentů provokatérů je neúčinnost důkazů, které svou činností získali¹⁴⁹. Přístup ESLP byl českými soudy

¹⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 901

¹⁴⁶ PÚRY, František. SOTOLÁŘ, Alexander. WORATSCHOVÁ, Vladana. *Posuzování policejní provokace.* Trestněprávní revue, 2002, č. 11

¹⁴⁷ HERCZEG, Jiří. *Systém řízené provokace v boji proti korupci a principy právního státu.* Bulletin advokacie. 2011, č. 4

¹⁴⁸ k tomu např. rozsudky ESLP ve věcech Ramanauskas proti Litvě nebo Teixeira de Castro proti Portugalsku.

¹⁴⁹ HERCZEG, Jiří. *Systém řízené provokace v boji proti korupci a principy právního státu.* Bulletin advokacie. 2011, č. 4

víceméně adoptován i novější judikaturou Nejvyššího soudu. Ten za policejní provokaci považuje „*utajený postup policie, jehož důsledkem je čin (skutek) spáchaný jinou osobou, jenž se stal předmětem jejího následného trestního stíhání nebo který se takovým stát měl, přičemž k němu došlo v důsledku záměrného, aktivního podněcování nebo navádění či jiného iniciování spáchání trestné činnosti druhé osoby, která by jinak protiprávně nejednala. Státem řízená provokace není přípustná. Naopak ale se nejedná o policejní provokaci v případech pouhého pasivního monitorování připravované nebo probíhající trestné činnosti policejním orgánem nebo jím pověřenými osobami a dále i aktivní účasti policejního orgánu na přípravě nebo páchání trestného činu za podmínek stanovených trestním řádem ve formě „předstíraného převodu“ (§ 158c tr. řádu) a „použití agenta“ (§ 158e tr. řádu).¹⁵⁰”.*

Zcela se ztotožňuji s názorem, že státem řízená provokace odporuje samým základům demokratického právního státu¹⁵¹ a není možné připustit, aby orgán činný v trestním řízení vyvolal určitý trestný čin a jeho pachatele poté trestně stíhal¹⁵². Navíc je více než na místě se ptát, jestli vlastně není více společensky škodlivým čin, kterým agent potenciálního pachatele aktivně podněcuje ke spáchání trestného činu, který by bez onoho přičinění agenta pravděpodobně ani nikdy spáchán nebyl. Institut agenta provokatéra je tedy nejen nevhodný, protože v konečném důsledku trestnou činnost pouze neodhaluje, nýbrž ji sám pomáhá vytvářet, ale nezdá se mi ani potřebným (těžko si lze představit invazivnější a fatálnější vyšetřovací nástroj, a je tedy spíše na místě subsidiárně využít jakýkoliv mírnější legální způsob vyšetřování) a konečně z týchž důvodů je i celkově nepřiměřený. Jedním z nemnoha myslitelných kladů policejní provokace tak může být snad pouze možná preventivní funkce, kdy hrozba skrytého agenta má potenciál působit tak, že pravděpodobné pachatele od trestné činnosti do určité míry odradí.

Přiměřenost operací agenta provokatéra je dlouhodobě tématem i ve Spojených státech, kde se narozdíl od starého kontinentu jistá forma policejní provokace při boji s organizovaným zločinem zcela běžně uplatňuje¹⁵³. Americký systém v rámci toho, co bychom v Evropě nazvali provokací,

¹⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 5 Tdo 1196/2017

¹⁵¹ NEJEDLÝ, Josef. *Proč je třeba odmítnout zavedení institutu agenta provokatéra do českého právního řádu*. Trestněprávní revue. 2010, č. 6

¹⁵² Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 266/2002

¹⁵³ MUSIL, Jan. *Policejní provokace v teorii, legislativě a judikatuře*. Státní zastupitelství. 2014, č. 3

rozlišuje dvě podskupiny. Jedná se o „sting operation” a „entrapment”. Taktika tzv. sting operations je obecně povolena a znamená ve své podstatě zájem orgánů činných v trestním řízení k trestnému činu velmi pravěpodobného potenciálního pachatele pouze „popostrčit” (například tím, že agent nabízí na internetu k prodeji digitální nosič s dětskou pornografií a kdokoliv, kdo jej zakoupí je posléze trestně stíhán)¹⁵⁴. Naopak tzv. entrapment znamená agresivnější taktiku, kdy agent přesvědčí, ať už lstí nebo opakovaným naléháním pachatele k činu, který by jinak za normálních okolností nespáchal¹⁵⁵. Entrapment je i ve Spojených státech ilegální technikou, již od třicátých let minulého století považovanou za ekvivalent českého trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby¹⁵⁶.

2.2.2.3. Agent „Mr. Big”

Jiným druhem specifického účelu nasazení agenta je jeho nasazení za účelem získání doznání pachatele k již v minulosti spáchanému trestnému činu. Tento postup, kterému se přezdívá „Mr. Big”, je nejfrekventovanějším v Kanadě¹⁵⁷. Metoda spočívá ve vytvoření falešné organizované zločinecké skupiny policejními agenty a následném začlenění osoby podezřelé ze spáchání závažného zločinu do její struktury. Policejní agent, který sehrává roli Mr. Big (hlavy skupiny), má za úkol po určité době z podezřelého, který je v domnění, že právě absolvuje iniciační rozhovor, který má vyústit v jeho plné členství ve skupině, získat doznání ohledně vyšetřovaného trestného činu¹⁵⁸.

Šelleng uvádí na základě rozboru judikatury kanadského Nejvyššího soudu¹⁵⁹ tři hlavní problémy, kterým taktika Mr. Big čelí. V první řadě je výpověď podezřelého nedůvěryhodná. Je možné, že se

¹⁵⁴ HAY, Bruce. *Sting Operations, Undercover Agents and Entrapment*. Missouri Law Review. 2005. [online] dostupné na: <https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3652&context=mlr> [cit. 19. listopadu 2021]

¹⁵⁵ WILLIAMS, John B.. *Entrapment: A Legal Limitation on Police Techniques*. Journal of Criminal Law and Criminology. 1957. [online] dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4612&context=jclc> [cit. 19. listopadu 2021]

¹⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Sorrells v. United States, 287 U.S. 435 (1932)

¹⁵⁷ ŠELLENG, Dalibor. *Mr. Big a činnost policejních agentů směřující k získání doznání podezřelého*. Státní zastupitelství. 2017, č. 3, str. 21 an.

¹⁵⁸ *ibid.*

¹⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Kanadě ve věcech R. v. Hart, 2014 SCC 52, [2014] 2 S.C.R. 544 a R. v. Mack, 2014 SCC 58, [2014] 3 S.C.R. 3

ve snaze zapůsobit na fiktivní hlavu organizované zločinecké skupiny dozná k činům, které nespáchal. Za druhé je podezřelý k účasti ve skupině konkrétně osloven, což automaticky předpokládá jeho vinu a za třetí zde existuje velké riziko neprofesionálního chování policejních agentů, kteří mohou podezřelého různými způsoby opět přesvědčit k podání falešného doznání. Kanadský soud ovšem předesílá podmínky, za kterých by bylo teoreticky možné této techniky dále využívat v trestním řízení. Předně by muselo být prokázáno, že doznání je důvěryhodné, jinak by nebylo možné jej užít. K tomu bude ještě zapotřebí prokázat, že „význam doznání pachatele převyšuje v daném případě význam prejudikace viny“. Celý proces zároveň nesmí být zneužit ve smyslu získání doznání donucením¹⁶⁰.

Stejně, jako v případě agenta provokatéra, je agent „Mr. Big“ metodou na naše poměry značně extrémní. Každopádně z hlediska souladu s ústavním pořádkem a základními principy právního státu se mi, narozdíl od řízené policejní provokace, jeví jako přinejmenším hypoteticky použitelná za předpokladu setrvání na zásadě nemo tenetur se ipsum accusare, kdy by bylo prokázáno, že doznání nebylo získáno pod nátlakem či ve stavu tísně, ale do značné míry dobrovolně, pouze skrytým způsobem. Přijatelnost takového řešení vidí i ESLP či Spolkový soudní dvůr v Německu¹⁶¹.

2.2.3. Spolupracující obviněný

Institut spolupracujícího obviněného je v našich podmínkách relativně novým institutem, který český trestní řád upravuje v §178a. Jedná se o prvek pocházející z angloamerické právní kultury, který je postupně přejímán, stejně jako například dohoda o vině a trestu, do právní kultury kontinentální. Jeho využití je žádoucí právě zejména v případech odhalování organizovaného zločinu, kdy se orgány činné v trestním řízení nacházejí v určité důkazní nouzi a spolupracující obviněný je tak prostředkem k získání validního důkazního materiálu. Výměnou za poskytnutou spolupráci je posléze spolupracující obviněný odměněn v podobě uložení mírnějšího trestu, případně může být zcela upuštěno od jeho potrestání. Význam i kontroverze tohoto institutu tedy tkví jak v trestním právu procesním, z hlediska střetu se zásadou legality a rovností před

¹⁶⁰ ŠELLENG, Dalibor. *Mr. Big a činnost policejních agentů směřující k získání doznání podezřelého*. Státní zastupitelství. 2017, č. 3, str. 21 an.

¹⁶¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Bykov proti Rusku a rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci 3 Str 104/07.

zákonem¹⁶², tak v trestním právu hmotném, z hlediska ukládání trestů, kdy je potrestání mírnější nebo je od něj úplně upuštěno a ve své původní angloamerické podobě je „korunnímu svědkovi“ dokonce zajištěna imunita před obžalobou¹⁶³. Kandalcová v tomto smyslu o spolupracujícím obviněném hovoří výslovně jako o české variantě institutu korunního svědka¹⁶⁴.

Promítnutí institutu spolupracujícího obviněného bylo do českého právního řádu provedeno s přijetím nového trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.) a s ním související novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 41/2009 Sb.. Tehdy jej mohlo být využito pouze v řízení o zvlášť závažných zločinech, což bylo později upraveno ještě další novelou trestního řádu č. 193/2012 Sb. Od té doby je možné využít spolupracujícího obviněného pro řízení o všech zločinech¹⁶⁵.

2.2.3.1. Podmínky a konsekvence označení za spolupracujícího obviněného

Zákon v §178a TŘ stanoví podmínky, za nichž státní zástupce může obviněného označit za spolupracujícího. Takové označení je i při splnění všech následujících zákonných podmínek ponecháno zcela na diskreci státního zástupce, obviněný na něj jinými slovy nemá právní nárok, ani pokud všechny předpoklady splňuje. Diskrece státního zástupce je dokonce taková, že označení obviněného za spolupracujícího nemá formu žádného rozhodnutí a nejsou proti němu tedy přípustné žádné opravné prostředky¹⁶⁶.

K označení za spolupracujícího obviněného musí být splněny následující podmínky stanovené §178a odst. 1 TŘ. Obviněný musí státnímu zástupci oznámit skutečnosti, „*kteřé jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny*“ a zaváže se „*podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto*

¹⁶² MULÁK, Jiří. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. Paneurópské právnické listy. [online] dostupné na: https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/mulak-j/#_ftn42 [cit. 24. listopadu 2021]

¹⁶³ HENDRYCH, Dušan. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

¹⁶⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

¹⁶⁵ KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný*. Právo a bezpečnost. 2018, č. 1, str. 33

¹⁶⁶ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

skutečnostech.”¹⁶⁷. Dále se obviněný musí doznat k činu, pro který je stíhán a zároveň nesmí vzniknout důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě. Nakonec je také vyžadováno prohlášení o souhlasu s tím, aby byl označen jako spolupracující obviněný. Státní zástupce přitom také přihlédně „*k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.*”. V tomto ohledu považují rovněž za nutné zmínit jistý limit diskrece státního zástupce. I v případě, kdy státní zástupce obviněného za spolupracujícího označí, není takové označení pro soud bezvýhradně závazné. Soud může později v rámci řízení shledat, že zákonné podmínky nebyly naplněny¹⁶⁸.

Hmotněprávní následky pro obviněného mohou ve své podstatě nabývat tří podob. Státní zástupce může, po splnění dalších podmínek uvedených v §178a odst. 2 TŘ, v obžalobě navrhnout upuštění od potrestání. Upuštění od potrestání připadá v úvahu jen tehdy, když spolupracující obviněný nespáchal trestný čin, který je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl. K tomu přistupují další dílčí podmínky v podobě vyloučení možnosti upuštění od potrestání pro případy, kdy se na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, podílel jako organizátor nebo návodce. Dále nesmí být činem, který obviněný spáchal, způsobena úmyslně těžká újma na zdraví nebo smrt. Poslední podmínkou je pak absence důvodů pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody podle §59 TZ. Pokud spolupracující obviněný nespĺňuje zákonné požadavky pro upuštění od potrestání (§178a odst. 1 a 2 TŘ ve spojení s §46 odst. 2 TZ) nebo státní zástupce upuštění vůbec nenavrhne, soudu je stále umožněno hrozící trest přinejmenším zmírnit mimořádným snížením trestu odnětí svobody podle §58 odst. 4 TZ. Přitom zároveň není vázán zákonem stanovenými minimálními limity výměry trestu po mimořádném snížení podle odst. 3 téhož paragrafu. Poslední možností je pak rovněž využití obecné polehčující okolnosti podle §41 písm. m) TZ¹⁶⁹.

¹⁶⁷ §178a odst. 1 písm. a) TŘ

¹⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 661/2015

¹⁶⁹ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

2.2.3.2. Rozpor spolupracujícího obviněného se zásadami kontinentálního trestního procesu

Jak již bylo řečeno výše, institut spolupracujícího obviněného byl do kontinentálního práva „importován“ z práva angloamerického. Ačkoliv mají oba systémy postupem času sklony k tomu se alespoň částečně prolínat, tak instituty z něj převzaté stále nutně nesou charakteristiky, které nejsou stoprocentně slučitelné s kontinentální právní kulturou právě proto, že jsou angloamerickému právnímu systému inherentní. Mulák uvádí, že základní rozdílnost spočívá už v samotném chápání trestního procesu, který je v kontinentálním pojetí bez nejmenších pochyb záležitostí veřejnoprávní, zatímco angloamerický trestní proces v mnoha ohledech vykazuje znaky toho, co bychom chápali jako právo soukromé a příkladem uvádí možnost tzv. soukromé žaloby¹⁷⁰. Z tohoto pochopení vyplývají i základní zásady, které trestní proces ovládají. Zahájení řízení je v angloamerickém modelu ovládáno zásadou oportunity, kdy žalobce musí shromáždit dostatečné množství důkazů svědčících o vině obžalovaného. Při dokazování jsou pak rozhodujícím podkladem důkazy předložené stranami, protože soud sám je zpravidla nevyhledává a nedoplňuje. Takový postup představuje projev zásady projednací a je tedy podobný spíše kontinentálnímu civilnímu spornému procesu¹⁷¹. Pro kontinentální systém jsou naopak pro zahájení trestního řízení typické zásady legality a oficiality, které jsou zakotveny i v českém trestním řádu (§2 odst. 3 a 4 TŘ). Dokazování je pak ovládáno zásadou vyhledávací, kdy státní orgány mají povinnost vyhledávat důkazy ve prospěch i v neprospěch obviněného. Dalšími odlišnostmi je celá řada, nicméně vystihujícími se mi k určité sumarizaci zdají termíny „party driven model“, tedy řízení ovládané stranami, kde je soudce jen zárukou spravedlivého procesu, a „judge led model“, tedy procesu vedeného aktivním soudem, který má za úkol zjistit skutečný stav věci (zásada materiální pravdy), a to prostřednictvím co možná nejobektivnějšího dokazování i selekcí nadbytečných či irelevantních důkazů¹⁷².

V českém trestním procesu, který je primárně ovládan právě již zmíněnými zásadami legality a oficiality, však existují i případy projevů oportunity. Konkrétně jde hlavně o tzv. oportunitu negativní, kdy státní zástupce je sice povinen žalovat, ale z důvodu veřejného zájmu může od

¹⁷⁰ MULÁK, Jiří. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. Paneurópské právnické listy. [online] dostupné na: https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/mulak-j/#_ftn42 [cit. 25. listopadu 2021]

¹⁷¹ *ibid.*

¹⁷² *ibid.*

podání obžaloby upustit¹⁷³. Kristková za klíčový pro koncepci oportunity považuje veřejný zájem, který je v právních řádech, kde je trestný čin definován formálně, dán již samotnou literou zákona. Možnost využití protitvrdostního korektivu oportunity se tak podle ní z trestního práva hmotného přesouvá do trestního práva procesního, kde je na veřejném žalobci, aby usoudil, zda panuje veřejný zájem na dalším trestním stíhání té které osoby¹⁷⁴. Aby si státní zástupce v případě determinování veřejného zájmu nemohl počínat libovolně, vytyčuje jeho uvážení trestní řád jisté limity, kdy může o uplatnění oportunity uvažovat. Jedná se o tzv. odklony, které zejména u méně závažných deliktů předchází jak přílišné tvrdosti zákona, tak přetížení justičního systému¹⁷⁵. Oportunní prvky začaly do českého trestního procesu pronikat již v devadesátých letech, kdy jako první byly zavedeny instituty podmíněného zastavení trestního stíhání a trestního příkazu¹⁷⁶. Jejich počet byl postupně navyšován.. Dalšími frekventovanými odklony jsou tak například odložení nebo jiné vyřízení věci, dočasné odložení trestního stíhání, dohoda o vině a trestu, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání nebo narovnání¹⁷⁷.

Institut spolupracujícího obviněného a s ním spojené projevy oportunity rozhodně nejsou prostředkem k odfiltrování bagatelní trestné činnosti od řízení před soudem a tím spíše se nedá říct, že by, například v případě, kdy bude upuštěno od potrestání spolupracujícího obviněného, absentoval veřejný zájem na jeho potrestání. Označení obviněného za spolupracujícího, a s tím spojené benefity, sice rovněž sledují veřejný zájem, ale dobrodiní se mohou dočkat i pachatelé těch nejzávažnějších zločinů, kteří na oplátku pomohou usvědčit pachatele jiné¹⁷⁸. Taková forma

¹⁷³ KRISTKOVÁ, Alena. *K legalitě a oportunitě v českém trestním řízení*. Trestní právo (Wolters Kluwer). 2014, č. 4

¹⁷⁴ *ibid.*

¹⁷⁵ JÍLOVEC, Michal. KOZÁK, Vítězslav. *Legalita a oportunita ve světle připravované rekodifikace trestního procesu*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2016, č. 5

¹⁷⁶ KRISTKOVÁ, Alena. *K legalitě a oportunitě v českém trestním řízení*. Trestní právo (Wolters Kluwer). 2014, č. 4

¹⁷⁷ JÍLOVEC, Michal. KOZÁK, Vítězslav. *Legalita a oportunita ve světle připravované rekodifikace trestního procesu*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2016, č. 5

¹⁷⁸ MICHORA, Zdeněk. *Expanzivní oportunita v kontextu rekodifikace trestního procesu a spolupracující obviněný*. Trestněprávní revue. 2017, č. 1

oportunita je v teorii nazývána expanzivní nebo pragmatickou oportunitou¹⁷⁹. Pragmatickostí tohoto přístupu někteří autoři nazývají přímo obchodem státu se zločinem¹⁸⁰.

2.2.3.3. Kontroverze institutu spolupracujícího obviněného a jeho užití v praxi

Sporností „obchodování státu se zločinem“ si byl samozřejmě vědom již zákonodárce při přijímání současného trestního zákoníku. V důvodové zprávě k §58 odst. 4 TZ se uvádí, že předmětem diskuzí před přijetím současné právní úpravy spolupracujícího obviněného byla i možná imunita před podáním obžaloby po angloamerickém vzoru. Jako i u mnohých dalších trestněprávních nástrojů boje s organizovaným zločinem stojí na straně jedné zájem státu a společnosti na zničení zločineckých struktur, proti kterým je z důvodu jejich sofistikovanosti pro účely trestního řízení složité obstarat validní důkazní prostředky a na straně druhé pak stojí upozadění některých jiných zájmů, v tomto případě zásad legality a oficiality a výrazné potlačení principu rovnosti před zákonem. Pro naši současnou právní úpravu tak bylo zvoleno jisté kompromisní řešení, které sice spolupracujícím obviněným neposkytuje imunitu před obžalobou, nicméně tresty za jejich činy mohou být velmi výrazně nižší, což rovnost před zákonem ani legalitu a oficialitu neodstraňuje zcela a zároveň je stále pro pachatele dostatečnou motivací vypovídat¹⁸¹.

Dalším, již praktičtějším, problémem je pak věrohodnost a pravdivost výpovědi spolupracujícího obviněného. Podle Koudelky může být jedním úskalím možný tlak na obviněného ze strany státního zástupce, který by mohl mít zájem na co nejrychlejší uzavření případu nebo na potvrzení svých hypotéz a je kvůli tomu ochoten motivovat obviněného k určité výpovědi výměnou za nižší trest či upuštění od potrestání. Pro případy, kdy nepravdivá výpověď pochází z mysli samotného obviněného si pak lze představit celou řadu možných důvodů od jeho nemorálního charakteru, přes snahu vyhnout se přísnému trestu za každou cenu, až po vyřizování si účtů v kriminálním podsvětí¹⁸². K hodnocení výpovědi spolupracujícího obviněného se vyjádřil i Ústavní a Nejvyšší soud. Podle obou je institut spolupracujícího obviněného legitimním nástrojem pro boj proti organizované trestné činnosti a vyhovuje požadavkům právního státu. Proces hodnocení

¹⁷⁹ k tomuto pojmu více autorů odkazuje na: WEIGEND, Thomas. *Das Opportunitätsprinzip zwischen. Einzelfallgerechtigkeit und Systemeffizienz*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 1997, vol. 109, no. 1

¹⁸⁰ např.: KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný*. Právo a bezpečnost. 2018, č. 1, str. 33

¹⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. k bodu 29. Poslanecká sněmovna, volební období 2006-10.

¹⁸² KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný*. Právo a bezpečnost. 2018, č. 1, str. 33

věřodnosti výpovědi spolupracujícího obviněného pak podle nich musí být mimořádně pečlivý a musí být posuzovány mimo jiné jeho osobnostní rysy, jeho motivace ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení a souladnost jeho výpovědi s ostatními důkazy shromážděnými ve věci. Z toho pak plyne i závěr, že takový důkaz nesmí stát osamoceně¹⁸³.

Ohledně celkového hodnocení institutu spolupracujícího obviněného se beze zbytku ztotožňují se závěry Michory, který uvádí, že tento je v „*souladu se základními zásadami trestního řízení s vědomím, že tyto jsou do jisté míry potlačeny za účelem objasnění vysoce závažné trestné činnosti, která by jinak do velké míry zůstala nepotrestána.*“, a to i přes jisté legislativní nedokonalosti (nedostatečná formalizace rozhodnutí státního zástupce o označení obviněného za spolupracujícího a přidělení této role až ve fázi podání obžaloby), které mohou působit do jisté míry demotivačně¹⁸⁴.

¹⁸³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1315/2012 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 859/13

¹⁸⁴ MICHORA, Zdeněk. *Expanzivní oportunita v kontextu rekonstrukce trestního procesu a spolupracující obviněný*. Trestněprávní revue. 2017, č. 1

3. Mezinárodní spolupráce ve věcech trestních

S postupnou globalizací a digitalizací společnosti jde ruku v ruce i aklimatizace organizovaného zločinu na nové prostředí. V posledních letech je tak i díky nástupu počítačové kriminality stále častější páchání organizované trestné činnosti, na které je účastem cizí státní příslušník, zahraniční právnická osoba nebo je trestný čin spáchán z území cizího státu¹⁸⁵. Na tento vývoj musí Česká republika reagovat jak vlastními předpisy, tak mezinárodními smlouvami i úzkou spoluprací s některými státy, zejména na půdě EU. Boji s organizovaným zločinem jsou tak nápomocny supranacionální právní normy i instituce za tímto účelem přímo zřízené.

3.1. Mezinárodní smlouvy a unijní legislativa

Mezinárodní spolupráce v boji s organizovaným zločinem probíhá především na základě dvou či vícestranných mezinárodních smluv. Vícestranné smlouvy jsou uzavírány povětšinou v rámci mezinárodních organizací. Globálně typicky na půdě OSN, regionálně pak například v rámci Rady Evropy nebo EU¹⁸⁶. Dokumenty přijímané na půdě OSN mají zásadní celosvětový dopad, zejména vzhledem k tomu, že se jedná o vůbec největší mezinárodní organizaci. Nejzásadnějšími dokumenty přijatými v rámci OSN jsou pak Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu a Úmluva proti korupci. První jmenovaná upravuje mimo definice organizované zločinecké skupiny i závazek smluvních stran ke kriminalizaci účasti na organizované zločinecké skupině, korupce, praní špinavých peněz a maření výkonu spravedlnosti. Mimo jiné je její součástí také úprava vzájemné právní pomoci nebo extradice¹⁸⁷. Dále je Úmluva proti nadnárodnímu organizovanému zločinu doplněna celkem třemi protokoly. Jedná se o Protokol o předcházení, potlačování a trestání

¹⁸⁵ Ministerstvo vnitra. *Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023*. [online] <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2023>, [cit. 19. listopadu 2021]

¹⁸⁶ KURILOVSKÁ, Lucia. ŠIŠULÁK, Stanislav. *Boj proti organizovanému zločinu z pohledu mezinárodní policajnej a justičnej spolupráce*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN: 978-80-7502-068-0, str. 54

¹⁸⁷ Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (UNTOC). [online] dostupné na: <https://www.justice.cz/web/msp/organizace-spojonych-narodu?clanek=umluva-osn-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu-untoc-> [cit. 22. listopadu 2021]

obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi; Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky a Protokol proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich součástí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi¹⁸⁸. Úmluva proti korupci pak kriminalizuje rozličné druhy korupčního jednání, například korupci veřejných činitelů, zpronevěru či praní výnosů z trestné činnosti. Kromě toho jsou v ní opět upraveny i instituty mezinárodní pomoci, extradice nebo mezinárodní konfiskace majetku¹⁸⁹.

Pro Českou republiku velmi relevantní je i aktivita Rady Evropy, která v rámci regionu umožňuje státům užší spolupráci, než pouze v rámci OSN. Jejími základními nástroji jsou vedle mezinárodních smluv rovněž rezoluce a doporučení¹⁹⁰, ale disponuje také řadou expertních výborů¹⁹¹. Ze smluv uzavřených na půdě Rady Evropy lze příkladem uvést Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinů a financování terorismu; Úmluvu o boji proti obchodování s lidmi, Úmluvu o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání; Úmluvu o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácímu násilí nebo Úmluvu o boji proti počítačové kriminalitě. K tématu boje s organizovaným zločinem je na místě zmínit nový dodatkový protokol k poslední jmenované Úmluvě o boji proti počítačové kriminalitě, který se v reakci na stálý nárůst kyberkriminality a zvýšené náročnosti získávání digitálních důkazů snaží usnadnit činnost orgánů činných v trestním řízení, která je narozdíl od kyberkriminality zatím značně teritoriálně limitována¹⁹².

Evropská unie má, stejně jako OSN či Rada Evropy, svůj základ v mezinárodních smlouvách. Narozdíl od nich jsou však nyní rámci EU mezinárodní smlouvy pouze podkladem pro sekundární normotvorbu tvořenou prostřednictvím směrnic, nařízení a rozhodnutí. Tento mezinárodněprávní rámec pro harmonizaci trestního práva poskytuje Lisabonská smlouva. Díky článkům 82 a 83 SFEU

¹⁸⁸ *ibid.*

¹⁸⁹ Úmluva OSN proti korupci (UNCAC). [online] dostupné na: <https://www.justice.cz/web/msp/organizace-spojonych-narodu?clanek=umluva-osn-proti-korupci-uncac-#:~:text=%C3%9Amluva%20m%C3%A1%20v%20sou%C4%8Dasn%C3%A9%20dob%C4%9B,v%20souladu%20s%20touto%20%C3%9Amluvou.> [cit. 22. listopadu 2021]

¹⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 103

¹⁹¹ například MONEYVAL, GRECO, CODEXTER.

¹⁹² Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced cooperation and disclosure of electronic evidence. [online] dostupné na: <https://rm.coe.int/1680a49dab> [cit. 21. listopadu 2021]

mohou Rada EU a Evropský parlament upravovat některé aspekty trestní práva hmotného i procesního řádným legislativním postupem¹⁹³. Některými počiny EU v jednotlivých oblastech zájmu je například Směrnice 2015/49, která členským státům ukládá vytvoření registrů skutečných vlastníků právnických osob a dále bankám a některým dalším subjektům ukládá specifickou oznamovací povinnost pro případy podezřelých transakcí ve výši minimálně 10 000 eur. Dále lze zmínit i Směrnici 2014/42/EU o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii. Obě tyto směrnice byly přijaty ve snaze usnadnit boj proti praní špinavých peněz¹⁹⁴. Evropská unie klade důraz i na boj proti obchodování s drogami, ochranu životního prostředí, boj proti terorismu a v trestním právu procesním nelze nezmínit instituty evropského zatýkacího rozkazu¹⁹⁵, evropského veřejného žalobce¹⁹⁶ nebo evropskou justiční síť¹⁹⁷.

3.2. Instituce mezinárodní spolupráce ve věcech trestních

3.2.1. Úřad evropského veřejného žalobce

V návaznosti na obrovské škody působené přeshraničními podvody s DPH nebo zneužíváním strukturálních fondů EU¹⁹⁸ se v roce 2017 šestnáct členských států EU rozhodlo pro navázání užší spolupráce za účelem ochrany rozpočtu EU (dnes jde o 22 států). Nařízením Rady 2017/1939 tak vznikl Úřad evropského veřejného žalobce, který zahájil svou činnost 1. 6. 2021. Veřejný žalobce má pravomoc vyšetřovat a stíhat trestné činy poškozující nebo ohrožující finanční zájmy EU, konkrétně vede přeshraniční vyšetřování podvodů s finančními prostředky EU nad 10 000 eur nebo přeshraniční podvody s DPH, v jejichž důsledku vznikla škoda převyšující 10 milionů eur. Hlavní motivací pro zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce bylo překlenout nemožnost jednotlivých členských států uvedené trestné činy efektivně vyšetřovat mimo své teritorium a také nemožnost existujících institucí (OLAF, EUROJUST) zahájit vyšetřování, případně trestní stíhání v členských

¹⁹³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803, str. 114

¹⁹⁴ *ibid.* str. 125 an.

¹⁹⁵ Rámcové Rozhodnutí Rady 2002/584/SVV, o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.

¹⁹⁶ Nařízení Rady 2017/1939, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce.

¹⁹⁷ Společná akce 98/428 SVV.

¹⁹⁸ Podle dat Rady EU se jednalo ročně o více než 50 miliard eur.

státech¹⁹⁹. Každý stát účastníci se této užší spolupráce má v Úřadu jednoho svého zástupce, který je volený na šestileté neobnovitelné funkční období. Jednotliví žalobci musí být zároveň aktivními státními zástupci nebo členy justičních orgánů v příslušném státě spolu s kvalifikací, která je v tom kterém státě vyžadována k výkonu funkce na vysoké pozici v rámci státního zastupitelství či soudů. Vůbec první nejvyšší evropskou žalobkyní byla v roce 2019 jmenována Laura Codruța Kövesi²⁰⁰.

3.2.2. Evropská justiční síť a Eurojust

Evropská justiční síť je systémem kontaktních bodů v členských státech EU. Byla vytvořena Společnou akcí 98/428/SVV (ta byla později nahrazena rozhodnutím 2008/976/SVV o Evropské justiční síti). Kontaktní body mají za úkol „*být aktivními prostředníky s cílem usnadňovat justiční spolupráci mezi členskými státy EU, mají navazovat nebo napomáhat při navazování přímých kontaktů s kontaktními body a orgány jiných členských států EU, poskytovat příslušným orgánům svého domovského státu nebo jiných členských států EU anebo jiným kontaktním bodům informace o právní úpravě či praktických postupech, a v neposlední řadě se též mají podílet na organizování odborného vzdělávání v oblasti mezinárodní justiční spolupráce*²⁰¹”. Kontaktními body jsou zpravidla státní zástupci, soudci nebo úředníci. Mezi jejich konkrétní činnosti pak patří například pomoc při podání návrhu žádosti o mezinárodní justiční spolupráci (evropský vyšetřovací příkaz, vzájemná žádost o právní pomoc, evropský zatýkací rozkaz, zajišťovací příkaz...) nebo zjištění požadavků právní úpravy jiného státu na provedení úkonu mezinárodní justiční spolupráce nebo jiné konzultace týkající se případů mezinárodní justiční spolupráce²⁰².

Eurojust je agenturou EU, permanentně založenou Rozhodnutím Rady EU 2002/187/SVV. Jeho úkolem je primárně koordinovat vyšetřování ve dvou nebo více členských státech. Eurojust může pomoci při výměně informací podstatných pro konkrétní případ a rovněž pomůže určit, zda by členské státy měly pokračovat ve vedení paralelních řízení, nebo zda by měly soustředit trestní

¹⁹⁹ Úřad evropského veřejného žalobce. [online] dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eppo/#> [cit. 22. listopadu 2021]

²⁰⁰ Úřad evropského veřejného žalobce (EPPO): Rada jmenovala evropské žalobce. [online] dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2020/07/27/eu-public-prosecutor-s-office-eppo-council-appoints-european-prosecutors/> [cit. 22. listopadu 2021]

²⁰¹ POLÁK, Přemysl. *Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-838-6

²⁰² Příručka pro justiční odborníky v oblasti mezinárodní spolupráce v trestních věcech. [online] dostupné na: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejnupload/StaticPages/czech.pdf> [cit. 22. listopadu 2021]

řízení v jednom či více členských státech²⁰³. Ačkoliv má Eurojust s Evropskou justiční sítí mnoho společného (včetně rozpočtu), je narozdíl od ní nadán právní subjektivitou a měl by řešit složité bilaterální a multilaterální případy. Evropská justiční síť je tedy vhodnou volbou pro řešení „všedních“ problémů. Jejich vztah je tedy velmi úzký a zároveň komplementární²⁰⁴.

3.2.3. Interpol a Europol

International Criminal Police Organization, neboli Interpol, je mezivládní organizace v současnosti sdružující 194 členských států. Interpol vznikl již v roce 1923 a jeho hlavním úkolem je poskytování informací o kriminalitě a pachatelích trestných činů prostřednictvím přístupu k databázím. Obecně tedy jde o udržování bezpečného propojení policejních orgánů jednotlivých členských států mezi sebou a s generálním sekretariátem Interpolu ve francouzském Lyonu. To probíhá primárně prostřednictvím styčných poboček (National Central Bureaus), které se nachází v každém členském státě a fungují pod hlavičkou místní policie. Činnost Interpolu se zaměřuje především na boj s organizovaným zločinem, terorismem a kyberkriminalitou²⁰⁵. Kromě poskytování informací prostřednictvím provozovaných databází poskytuje i ucelenou spolupráci při pronásledování, vyhledávání a zatýkání pachatelů²⁰⁶.

European Police office, neboli Europol, byla coby agentura Evropské unie zřízena Rozhodnutím Rady 2009/371/SVV, o zřízení Evropského policejního úřadu. Jeho úloha je podobná úloze Interpolu a spočívá zejména ve výměně dat, technické podpory při vyšetřování nebo účasti na společných vyšetřovacích týmech²⁰⁷. Významnou je v rámci Europolu také jeho analytická činnost, která poskytuje prognostické analýzy vývoje trestné činnosti v Evropské unii. V této oblasti je významným, zejména ve vztahu k organizovanému zločinu, například dokument o posouzení

²⁰³ *ibid.*

²⁰⁴ POLÁK, Přemysl. *Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-838-6

²⁰⁵ What is INTERPOL. [online] dostupné na: <https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL> [cit. 22. listopadu 2021]

²⁰⁶ KURILOVSKÁ, Lucia. ŠIŠULÁK, Stanislav. *Boj proti organizovanému zločinu z pohledu mezinárodní policajnej a justičnej spolupráce*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty)* : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2014, trestní sekce. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN: 978-80-7502-068-0, str. 57

²⁰⁷ *ibid.*

hrozeb závažné a organizované trestné činnosti v EU (SOCTA), které popisuje strukturu organizovaných zločineckých skupin a způsob, jakým operují. Europol dále vypracovává také zprávy o situaci a vývoji terorismu v EU (TE-SAT)²⁰⁸.

²⁰⁸ O Europolu. [online] dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/cs/about-europol> [cit. 22. listopadu 2021]

Závěr

Vývoj organizovaného zločinu v České republice, ani s ním souvisejících právních institutů, nelze vnímat izolovaně. Rostoucí internacionalizace organizovaného zločinu, různorodost struktur organizovaných zločineckých skupin a sklony k opouštění tradičních schémat jejich uspořádání²⁰⁹, vyžadovala co možná nejjednodušší postup mezinárodního společenství stran vlastní definice organizovaných zločineckých skupin a kriminalizace účasti na nich. Tomu bylo částečně učiněno zadost již novelou starého trestního zákoníku v roce 1995²¹⁰ díky Neapolské politické deklaraci, Celosvětovému akčnímu plánu proti organizovanému transnacionálnímu zločinu a posléze Palermské úmluvě. Problematickou se však, s odkazem na nízký počet osob stíhaných a odsouzených pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině, jeví nutnost kumulativního naplnění všech jejích definičních znaků. Znaky zahrnující mimo jiné i existenci vnitřní organizační struktury a dělbu funkcí, se jednak v trestním řízení jen složitě dokazují, ale hlavně nereflektují současný trend vývoje organizovaných zločineckých skupin, které se stávají méně soudržnými a hierarchickými, ale mnohem více fluidními.

Co se týče následného sankcionování pachatelů organizované trestní činnosti (mimo účasti na organizované zločinecké skupině), tak je jistě na místě, že trestní zákoník počítá s mandatorní asperací trestu odnětí svobody pro pachatele trestných činů spáchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Poněkud neuzavřenou se mi s ohledem na inherentně soustavnou a závažnou povahu takové trestné činnosti zdá otázka trestání vícečinných souběhů závažnějších trestných činů páchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Právní teorie vyvozuje, že na základě zásady zákazu analogie zákona v neprospěch pachatele nelze již jednou zvýšenou horní hranici trestní sazby zvýšit znovu v případě spáchání většího množství trestných činů před odsouzením, případně při recidivě. Zde se podle mne nabízí více variant řešení. Lze samozřejmě setrvat na jistém dobrodiní současné právní úpravy, ale mohlo by být nasnadě také rozšíření možnosti uplatňovat výjimečný trest odnětí svobody nebo, v souladu s trendem sbližování kontinentální právní kultury s tou angloamerickou, zavést pro vícečinné souběhy možnost uložení po sobě jdoucích trestů odnětí svobody.

²⁰⁹ UN ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL. *Problems and Dangers Posed by Organized Transnational Crime in the Various Regions of the World*. Background document. [online] dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/175011?ln=en> [cit. 28. listopadu 2021]

²¹⁰ Zmiňovanou novelou trestního zákoníku byl zákon č. 152/1995 Sb.

Trestněprávním nástrojem, který je oproti tomu z angloamerické právní kultury již plně adoptován, je trestní odpovědnost právnických osob. Zde existuje stále množství sporných témat. Prvním byl již odpor k samotné koncepci veřejnoprávní odpovědnosti právnických osob jako odpovědnosti trestněprávní a nikoliv pouze správněprávní. V rámci odpovědnosti trestní je pak v praxi problematická konstrukce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Zde souhlasím s názorem, že alternativní podmínka přičitatelnosti formulovaná jako trestný čin spáchaný „v zájmu” nebo „v rámci její činnosti” by měl být po rakouském vzoru nahrazen jednotným výrazem „ve prospěch”, protože současná právní úprava de facto umožňuje přičitatelnost trestného činu, který byl spáchan v rámci její činnosti, nicméně k její škodě a tento nedostatek musí být překlenován za pomoci judikatury. V otázce efektivního sankcionování právnických osob je pak nutné zaobírat se blíže problematikou tzv. mrtvých schránek, protože se u nich jakýkoliv trest mívá účinkem. Mechanismy k eliminaci mrtvých stránek mimo to nabízí již i soukromé právo a je tedy možné čas i prostředky orgánů činných v trestním řízení směřovat k odhalení a sankcionování původních pachatelů, tedy fyzických osob, které si mrtvé schránky za účelem páchaní trestné činnosti vytvořily.

Procesní nástroje boje s organizovaným zločinem snad bez výjimky provází kontroverze. Jednak je to opět způsobeno tím, že většina z těchto institutů nemá v České republice dlouhou tradici, ale hlavní příčinou je jistě konflikt základních zásad trestního procesu, případně konflikt mezi zájmy společnosti a zaručenými právy osob, proti nimž se řízení vede. Právě z důvodu narušování základních práv a svobod jsou pro využití těchto ofenzivních vyšetřovacích metod stanoveny relativně přísné podmínky, na jejichž splnění je samozřejmě zapotřebí bezvýhradně trvat. Velkým teoretickým tématem jsou prostorové odposlechy, a ještě konkrétněji potom jejich využívání v jiných trestních řízeních, než pro které byly nařízeny. Soudím, že ačkoliv je možnost podřadit prostorové odposlechy pod ustanovení o sledování osob a věcí, zasloužily by si v trestním řádu poněkud detailnější úpravu. Nelze nesouhlasit s tím, že 50 let starý a nesčetněkrát novelizovaný trestní řád si opravdu žádá svého nástupce, protože již trpí vnitřními rozpornostmi. Příkladem uvádím rozdílné povolovací režimy pro odposlech a záznam telekomunikačního provozu, zmiňované prostorové odposlechy a případné užití obého i pro jiná trestní řízení. V zásadě podobná úroveň narušování základních práv je v případě odposlechů povolována o řád jednodušším způsobem a jejich využití pro jiné trestní řízení je upraveno tak nešťastně, že je opět zapotřebí mezery v zákoně vyplnit judikaturou, což je zejména pro právní jistotu, a trestní proces jako takový, jevem nežádoucím.

Posledními dvěma řešenými procesními nástroji byly opět instituty přenesené k nám z angloamerické právní kultury. Policejní agent je jistě tématem hojně diskutovaným, nicméně narozdíl od prostorových odposlechů je jeho role v českém právu relativně jasná, a to i díky judikatuře ESLP. Agent provokatér nemá dle mého názoru v českém právním řádu své místo, protože se jedná o velmi invazivní, až neetický, prostředek. S trochou nadsázky by se můj pohled na policejní provokaci dal shrnout konstatováním, že pokud by v našem prostředí byla policejní provokace (zejména taktikou tzv. entrapmentu) přípustná, neměl by na její popud spáchaný trestný čin kdo stíhat a soudit, pokud ctíme tradiční zásadu *nemo iudex in causa sua*. Na základě dostupných dat však ani agent kontolor, jehož použití trestní řád (respektive trestní zákoník) upravuje, není v praxi příliš využívaným prostředkem.

Spolupracující obviněný oproti tomu není institutem kontroverzním přemírou zásahu státních orgánů do cizího soukromí, ani přílišnou sporností při jeho praktické aplikaci. Principiálním problémem tohoto institutu je vytvoření určité nerovnosti dvou či více obviněných před zákonem a narušení zásady legality a oficiality v trestním řízení tzv. pragmatickou oportunitou. Jeho právní úprava se mi však zdá pro české prostředí akceptovatelnou i vzhledem k tomu, že se jedná o jistý kompromis mezi imunitou před obžalobou a podstatným ztížením zjišťování a vyšetřování organizované trestné činnosti. Tento „obchod státu se zločinem“ je tak dle mého názoru přijatelný, vezmeme-li v potaz to, že veřejný zájem na rozkrytí a potrestání organizované zločinecké skupiny bude významnější, než zájem na potrestání jednotlivce, který při absenci vidiny benefitu v podobě zmírnění trestu či upuštění od potrestání nebude proti ostatním členům skupiny vypovídat.

Seznam zkratek

an. - a následující

č. j. - číslo jednací

ESLP - Evropský soud pro lidská práva

Listina/LZPS - Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v aktuálním znění

Sb. - Sbírka zákonů České republiky

sp. zn. - spisová značka

TOPO - zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v aktuálním znění

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v aktuálním znění

TŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), v aktuálním znění

Z. z. - Zbierka zákonov Slovenské republiky

Prameny

Seznam monografií

ABADINSKY, Howard. *Organized Crime*. 9. vydání. Belmont: Wadsworth Publishing, 2009. ISBN: 978-0495599661.

ADLER, Freda. LAUFER, William S. MUELLER Gerhard O. W. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. ISBN 0-07-000411-0.

ALBANESE, Jay. FINCKENAUER, James. *Transnational Organized Crime in North America*. Transnational Organized Crime, Thousand Oaks, SAGE Publications, 2014, ISBN: 9781452290072.

BONN, Robert L. *Criminology*. 1984, New York: McGraw-Hill. ISBN: 9780070064577.

CEJP, Martin. *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, ISBN: 978-80-7338-105-9.

DRAŠTÍK, Antonín. FENYK, Jaroslav. a kol. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-600-7.

DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník: komentář, II. díl (§233 - §421)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN: 978-80-7478-790-4.

ETTER, Gregg. KNOX, George. SMITH, Carter. *Gangs & Organized Crime*. New York; London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019. ISBN: 978-1-138-61477-2.

GERLOCH, Aleš. BERAN, Karel. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-058-1.

GŘIVNA, Tomáš. SCHEINOST Miroslav. ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-80-7478-614-3.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Leges, Praha 2018, ISBN: 978-80-7502-287-5.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo Evropské unie*. 2. vydání, Praha: Leges, 2019, ISBN: 978-80-7502-375-9.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN: 9788075023803.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. vydání Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007. ISBN: 978-80-7201-683-9.

JELÍNEK, Jiří, ed. *Organizovaný zločin: (trestněprávní, trestněprocesní a kriminologické aspekty) : sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2014, trestní sekce*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN: 978-80-7502-068-0.

KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, ISBN: 8071790028.

KELLY, Robert J. *Encyclopedia of Organized Crime in the United States*. Westport, Connecticut: Greenwood Press, 2000. ISBN: 9780313306532.

KENNEY, Dennis. FINCKENAUER, James. *Organized Crime in America*. Cengage Learning; 1st edition, 1994, ISBN: 0534247024.

MUSIL, Jan. *Kriminalistika*. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN: 80-206-0423-5.

NĚMEC, Miroslav. *Organizovaný zločin: aktuální problémy organizované kriminality a boje proti ní*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko, 1995, ISBN: 8020604723.

NOVOTNÝ, Oto. ZAPLETAL, Josef. *Kriminologie*. 2001. ISBN: 8086432084.

NOŽINA, Miroslav. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: THEMIS, 2003, ISBN: 80-7312-018-6.

POLÁK, Přemysl. *Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-838-6.

PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Spolek českých právníků Všeherd, 1912.

REICHEL Philip. ALBANESE, Jay. *Handbook of Transnational Crime and Justice*. 2. vydání. Los Angeles. SAGE Publications. 2013. ISBN: 9781452240343.

SCHNEIDER, Hans-Jörg. *Kriminologie*. de Gruyter. Berlin, 1987, ISBN 9783110070231.

SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*. 1. vydání, Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1947.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-592-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7400-428-5.

ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8.

VOJÁČEK, Ladislav. *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN: 978-80-210-8332-5.

ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie. Díl II. Zvláštní část*. Praha: Policejní akademie ČR, 1994.

Seznam odborných článků

ALBANESE, Jay S. *North American Organised Crime*. *Global Crime*. roč. 6, 2004, č. 1

AUGUSTINOVÁ, Pavla; MULÁK, Jiří; HERANOVÁ, Simona. *Procesní použitelnost záznamů ze sledování osob a věcí v jiné trestní věci - několik poznámek k úpravě tzv. prostorového odposlechu*. *Trestní právo* (Wolters Kluwer), 2020, č. 4

CHERELLA, Christopher J. *Concurrent vs. Consecutive Sentences* [online], dostupné na: <https://www.wicriminaldefense.com/blog/2021/july/concurrent-vs-consecutive-sentences/>

DEBÄREN, Jiří Otakar. *Policejní provokace v příkladech*. *Právo a bezpečnost*. 2020, č. 1

FASTNER, Jindřich. *Kdy trest úhrnný, kdy souhrnný a kdy společný?*. *Trestněprávní revue*. roč. 2006, č. 5

GŘIVNA, Tomáš. *Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem*. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 6. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravo-na-zachovani-duverne-komunikace-mezi-advokatem-a-jeho-klientem>

HAY, Bruce. *Sting Operations, Undercover Agents and Entrapment*. *Missouri Law Review*. 2005. [online] dostupné na: <https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3652&context=mlr>

HERCZEG, Jiří. *Systém řízení provokace v boji proti korupci a principy právního státu*. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 4

JACOBS, James B. *The Rise and Fall of Organized Crime in the United States*. *Crime and Justice*. 2020. č. 49

JELÍNEK, Jiří. *K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu*. *Bulletin advokacie*. 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>

JELÍNEK, Jiří. „Protiteroristická“ novela trestního zákoníku - poznámky k orientačnímu studiu. *Bulletin Advokacie.*, publikováno 26. dubna 2017 [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/protiteroristicka-novela-trestniho-zakoniku-poznamky-k-orientacnimu-studiu>

JÍLOVEC, Michal. KOZÁK, Vítězslav. *Legalita a oportunita ve světle připravované rekodifikace trestního procesu*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2016, č. 5

KOBLASOVÁ, Jana. *Prostorové odposlechy ve světle nedávné judikatury Nejvyššího soudu*. Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci. 2021, č. 1

KOTLÁN, Pavel. *Problémy spojené s trestní odpovědností právnických osob*. Trestněprávní revue. 2020. č. 2

KOUDELKA, Zdeněk. *Organizovaná zločinecká skupina*. Bulletin advokacie. publikováno 11. května 2018. [online] dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/organizovana-zlocinecka-skupina>

KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný*. Právo a bezpečnost. 2018, č. 1

KRISTKOVÁ, Alena. *K legalitě a oportunitě v českém trestním řízení*. Trestní právo (Wolters Kluwer). 2014. č. 4

MICHORA, Zdeněk. *Expanzivní oportunita v kontextu rekodifikace trestního procesu a spolupracující obviněný*. Trestněprávní revue. 2017. č. 1

MIKLÍK, František. *O nadnárodnom organizovanom zločine*. Justičná revue. 2001. č. 12

MULÁK, Jiří. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. Paneurópské právnické listy. [online] dostupné na: https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/mulak-j/#_ftn42

MUSIL, Jan. *Policejní provokace v teorii, legislativě a judikatuře*. Státní zastupitelství. 2014. č. 3

NEJEDLÝ, Josef. *Proč je třeba odmítnout zavedení institutu agenta provokatéra do českého právního řádu*. Trestněprávní revue. 2010. č. 6

PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Bulletin advokacie [online], publikováno 3. prosince 2018, dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno>

PELC, Vladimír., MULÁK, Jiří. *Terorismus a organizovaný zločin - výzvy pro trestní právo v 21. století*. In: *Metamorfózy práva ve střední Evropě 2020 - Právo a krize*, Plzeň: ZČU, 2020.

PÚRY, František. SOTOLÁŘ, Alexander. WORATSCHOVÁ, Vladana. *Posuzování policejní provokace*. Trestněprávní revue. 2002. č. 11

ŠÁMAL, Pavel. *Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními trestního zákona týkajícími se organizovaného zločinu a problémy s tím spojenými*. Právní rozhledy. 1995. č.10

ŠČERBOVÁ, Veronika. *Zamyšlení nad skutečně aktuálními problémy právní úpravy tzv. prostorových odposlechů*. Státní zastupitelství (Wolters Kluwer). 2019. č. 4

ŠELLENG, Dalibor. *Mr. Big a činnost policejních agentů směřující k získání doznání podezřelého*. Státní zastupitelství. 2017. č. 3

ŠTURMA, Pavel. *Přijetí Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu*. Právní rozhledy. 2001. č. 5

WEIGEND, Thomas. *Das Opportunitätsprinzip zwischen Einzelfallgerechtigkeit und Systemeffizienz*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 1997, vol. 109, no. 1

WILLIAMS, John B.. *Entrapment: A Legal Limitation on Police Techniques*. Journal of Criminal Law and Criminology. dostupné na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4612&context=jclc>. 1957.

Seznam judikatury

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 4071/17

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 1638/14

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 859/13

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR R 30/1964

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. R 53/1976-II

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. R 45/1986

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 661/2015

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 5 Tdo 1196/2017

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 1315/2012

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 7 Tdo 865/2020

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 647/2020

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 1332/2009

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 627/2015

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 8 Tdo 972/2016

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 15 Tdo 832/2016

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 244/2018

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 11 Tdo 268/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky TR NS 67/2010-T 1298

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 To 90/2019

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 4 To 12/2020

Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 7 To 266/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Kanadě ve věci R. v. Hart, 2014 SCC 52, [2014] 2 S.C.R. 544
Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Kanadě ve věci R. v. Mack, 2014 SCC 58, [2014] 3 S.C.R. 3
Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Sorrells v. United States, 287 U.S. 435 (1932)
Rozsudek ESLP ve věci Teixeira de Castro proti Portugalsku (stížnost č. 25829/94)
Rozsudek ESLP ve věci Ramanauskas proti Litvě (stížnost č. 74420/01)
Rozsudek ESLP ve věci Bykov proti Rusku (stížnost č. 4378/02)

Seznam právních předpisů

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (UNTOC)
ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
zákon č. 71/1935 Sb., o hospodářském vyzvědačství
zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku
zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
Wisconsin Criminal code (2011)
Nařízení Rady 2017/1939, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce
Rámcové Rozhodnutí Rady 2002/584/SVV, o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy.
Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2015/49 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu
Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii.

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. k bodu 29. Poslanecká sněmovna, volební období 2006-10.

EUROPOL, 2000 EU Organised Crime Situation Report. The Hague, 31. října 2001.

EUROPOL, European union Serious and Organized Crime Threat Assessment, 12. dubna 2021, [online] dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment>

Federal Bureau of Investigation (FBI), History of La Cosa Nostra, [online] dostupné na: <https://www.fbi.gov/investigate/organized-crime/history-of-la-cosa-nostra>

KAVĚNA, M. a kol.: Trestní a správní odpovědnost právnických osob ve vybraných členských státech EU., srovnávací studie., Kancelář Poslanecké sněmovny, 2016 [online] dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>

MAKKIEHOVÁ, Sandra. Okolnosti vylučující protiprávnost se zaměřením na beztrestnost agenta. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce Bohuslav, Lukáš.

MARKVART, Tomáš. Trestněprávní nástroje boje s organizovaným zločinem [online]. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí práce: Katarína Danková.

Ministerstvo vnitra. Koncepce boje proti organizovanému zločinu do roku 2023. [online] <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mv/strategie/koncepce-boje-proti-organizovanemu-zlocinu-do-roku-2023>,

O Europolu. [online] dostupné na: <https://www.europol.europa.eu/cs/about-europol>

OSMANČÍK, Otakar. Projekt výzkumu etiologie násilných projevů organizované kriminality. Praha: IKSP, 1994, interní materiál.

Příručka pro justiční odborníky v oblasti mezinárodní spolupráce v trestních věcech. [online] dostupné na: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejnupload/StaticPages/czech.pdf>

Redakce časopisu Konkursní noviny. Newsletter Konkursní noviny ze dne 30. 9. 2021. [online] dostupné na: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/298515/1/2?rem=trestn%C3%AD%20odpov%C4%9Bdnost%20pr%C3%A1vnick%C3%BDch%20osob#>

Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced cooperation and disclosure of electronic evidence. [online] dostupné na: <https://rm.coe.int/1680a49dab>

Statistické přehledy kriminality PČR za jednotlivé roky [online], dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

UN ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL. Problems and Dangers Posed by Organized Transnational Crime in the Various Regions of the World. Background document. [online] dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/175011?ln=en>

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Similarities and differences between organized crime and other forms of crime. [online] dostupné na: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-1/key-issues/similarities-and-differences.html#:~:text=In%20general%20terms%2C%20terrorism%20involves,achieving%20political%20or%20social%20objectives.&text=Organized%20crime%20can%20involve%20violence,in%20organized%20crime%20remains%20profit.>

UNODC, Sentencing enhancement: The United States "Three Strikes" law. [online] dostupné na: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-10/key-issues/sentencing-options.html>

Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (UNTOC). [online] dostupné na: <https://www.justice.cz/web/msp/organizace-spojonych-narodu?clanek=umluva-osn-proti-nadnarodnimu-organizovanemu-zlocinu-untoc->

Úmluva OSN proti korupci (UNCAC). [online] dostupné na: <https://www.justice.cz/web/msp/organizace-spojonych-narodu?clanek=umluva-osn-proti-korupci-uncac-#:~:text=%C3%9Amluva%20m%C3%A1%20v%20sou%C4%8Dasn%C3%A9%20dob%C4%9B,v%20souladu%20s%20touto%20%C3%9Amluvou.>

Úřad evropského veřejného žalobce. [online] dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eppo/#>

Úřad evropského veřejného žalobce (EPPO): Rada jmenovala evropské žalobce. [online] dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2020/07/27/eu-public-prosecutor-s-office-eppo-council-appoints-european-prosecutors/>

What is INTERPOL. [online] dostupné na: <https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL>

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá trestněprávními nástroji boje s organizovaným zločinem. Cílem této práce je nastínit současnou situaci týkající se stavu mezinárodní i domácí organizované kriminality a pojednat o některých nástrojích trestního práva pro boj s ní. První část této práce je přehledem historického vývoje a definičních znaků organizované kriminality. Mimo to se předkládaná práce zaměřuje primárně na pojetí organizované zločinecké skupiny a její diferenciaci od organizované skupiny, terorismu a teroristické skupiny podle českého trestního zákoníku. Ve druhé části je pojednáváno o jednotlivých vybraných institutech trestního práva hmotného i procesního, konkrétně o účasti na organizované zločinecké skupině, asperaci trestů pro pachatele trestných činů ve prospěch organizované zločinecké skupiny, trestní odpovědnosti právnických osob, prostorových odposleších, použití agenta a institutu spolupracujícího obviněného. Především v této části se autor snaží za pomoci odborné literatury, současné judikatury, porovnání se zahraniční právní úpravou i statistických dat kriticky zhodnotit současnou právní úpravu a představit různé názorové proudy v rámci odborné veřejnosti, případně možnou budoucí právní úpravu. Třetí část této práce se pak popisným způsobem věnuje závazkům vyplývajícím České republice z mezinárodních smluv a některým mezinárodním institucím, které napomáhají usnadnit odhalování a vyšetřování organizovaného zločinu.

Klíčová slova

organizovaný zločin, organizovaná zločinecká skupina, trestní odpovědnost právnických osob, operativně pátrací prostředky, spolupracující obviněný

Abstract

This diploma thesis is concerned with the instruments of criminal law used in a fight against organized crime. The objective of this thesis is to outline the current state of both international and domestic organized crime and to discuss some of the instruments used to fight against it which are provided to us by the criminal law. The first part of this thesis provides an overview of the development of organized crime as well as the defining characteristics of this phenomenon. However, the primary focus of the first part of presented thesis is on the conception of organized criminal group and the differentiation between organized criminal group, organized group, terrorism and terrorist group as provided in the Czech criminal code. The second part of this thesis discusses some of the individual instruments of both substantive and procedural criminal law in depth. Specifically, the criminal offense of participation in an organized criminal group, sentencing enhancements for individuals committing crimes that benefit an organized criminal group, criminal liability of legal entities, spatial wiretapping, use of an agent and cooperating witness. In this part especially, the author's aim is to evaluate the contemporary legislation, to present different opinions on mentioned topics and eventually, to provide *de lege ferenda* thoughts using literature, recent case law and foreign legislation as well as relevant statistical data. The third and final part of this diploma thesis introduces in descriptive manner the international obligations of the Czech Republic regarding fight against organized crime and also introduces some of the international institutions that help ease the process of uncovering and investigating organized crime.

Key words

organized crime, organized criminal group, criminal liability of legal entities, operative searching means, cooperating witness

